

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Vita P. Iacobi Laynis Secundi Societatis Iesv Generalis
Alphonsi item Salmeronis Vnius in primis decem Socijs**

**Ribadeneyra, Pedro de
Coloniae Agrippinae, 1604**

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11740

I A C O B I L A Y N I S

Societatis IESV Præpositi Ge-
neralis ab Ignatio Pro-
ximi.

LIBER TERTIVS.

In Galliam à Pio mittitur

LAYNES.

CAP. I.

Egatum ea tempe-
state Pius I V. in
Galliã mittere cõ-
stituit Hippolytum
Cardinalem Ferrar-
riensem, qui ob sin-
gularem prudẽtiam, natalium splen-
dorem, & Gallicæ in Italia gentis pa-
trocinium, Carolo regi eius nominis
nono. Matriq̃ue Catharinæ Medicæ,
iuxta carus, acceptusq̃; erat, quo na-
tum istic bellum intestinum, & Cal-
uinianæ laxis incendium initio pius
parens pro virili restingueret. Co-
mitem

1561.

I mitem Cardinali qui Hæreticorum calumnias, cum res daret refelleret LAYNEM Theologum egregiū addidit. Roma digrediuntur Cal. circiter Quinct anni 1561 licet cœli æstus, annique hora à profectioe deterre- re quietemq; flagitare videretur. LAYNES, ad hoc quod cœlestium flagraret amore, in Italiæ oppidis qua iter haberet frequenter concionabatur, eo labore, itinerumq; & æstus incommodis Ferrariæ grauem in morbum ad medicorum desperationem incidit. Mox DEO bene iuuante, confirmata statim valetudine, Galliam cum Hippolyto saluus incolumisq; ingreditur. Regina tū, Caroli Regis, cuius tutelam gerebat, auspicijs, ad conuentum Proceres Gallix Popsiacum, non procul à Diui Germani vocat, vt de pace positis armis civilibus, deq; religione maiorum, illic retinenda agerēt. Venire eodem (quis credat) nobilium quorundam factione, atque præsidio è Gebennicis ausi Theodorus Beza Gallus, & Petrus Martyr Italus, ceteriq; pestilentis ca-

thedræ ministri, quod quidem de re-
 ligione colloquium Pofsiacense, post
 hominum memoriam perniciosissi-
 mum, vt iam tum LAYNES animo
 prouifum prædixit. Seminarium ex-
 titiffe feditionum bellorumq; ciui-
 lium, & Sectarum quæ ad hanc diem,
 difseminatæ, regnum cætera florētif-
 simū, & pietate olim Christiana, cla-
 rissimum, tantum non funditus euer-
 terunt; prudentes homines obserua-
 runt. Magnum sane LAYNI pijsque
 omnibus is conuentus dolorem attu-
 lit, vt temperare sibi non potuerit,
 quin bona reginæ venia, animi sen-
 sum atque mœrorem, habita hac
 Italico sermone vehementi atque
 diferta oratione, publice testaretur,
si ea duntaxat serenissima Regina, hoc
conuentu agerentur, quæ Gallici regni
propria, ad reliquos nihil attineret, &
ad Reip. regniq; administrationem tan-
tum spectarent, silentium equidem mihi
libens indixiffem. Platonis consilium se-
cutus. Quo exterum ac peregrinum ho-
minem in aliena Rep. vetat esse curio-
sum.

sum. Neq; Hispanus de Gallicis rebus iudicare auderem, in tanta Principum, & Episcoporum, doctissimorumq; hominum quos huc confluisse video, corona, nisi enim ineptus atq; imprudens rerum haberi vellem. Verum enimvero cum in praesens videam, de religione maiorum ac fide (qua vna omnium gentium est, & Catholica, & Romana, ideoq; ad omnes orbis terrarum incolas, & Regna ex aequo pertinet) de communi profecto omnium causa agitur: & officium est filij non ingrati, Matri laboranti Ecclesiae Catholicae omni ope praesidioq; succurrere. Quamobrem me, ut arbitror, hodie no die, nemo, iure exterum licet hominem reprehendet, qui communem omnium Christianorum causam pro virili defendendam suscepi, ut enim nullus est apud Deum personarum respectus, sic & in sponsa eius ecclesia, nullum discrimen Graeci aut Hebraei, Itali, aut Hispani, Indi, aut Europaei, equidem serenissima regina, & vsu rerum & varia librorum, potissimum vero sacra scripturae lectione

cōperi, periculosum & plenum esse opus alee
 & damno obnoxium, cum ijs colloqui
 vel auscultare, qui ab Ecclesia Catholica
 matris nostrae gremio sponte exciderunt
 & deprauatarum sese opinionū laqueis
 vltro induerūt, ac veluti transfuga à re-
 ligione maiorum descuerunt. Nec enim
 temere illos in sacris literis diuinus spi-
 ritus passim, nunc serpentes, nunc lupos,
 interdum vulpes, nonnunquam & feras
 appellare consuevit. Serpentes quidem,
 qui visu enecant, & euomunt venena,
 lupos item rapaces in vestimentis ouium
 obambulantes vt dominicū gregem dis-
 sipent, atq; dilanient. Vulpes astutas qua
 Vineam domini suffodiant. Belluas deni-
 que crudelitate immanes, quae partim
 vi partim dolo, malisq; artibus, Dei do-
 num euertere nituntur. Hinc scriptura
 ait: Quis miserebitur incantatori à ser-
 pente percusso, & omnibus qui appropriat
 bestijs. Quae cum ita sint duplex mihi in
 his malis consilium atq; remedium pu-
 blice profuturum, venit in mentem, cer-
 tum alterum, alterum non perinde tu-

Eccl. 12.

tum

tum, in utroque vero illud persuasum cupiam, neque tibi Regina, neque Principi seculi huius, fas esse, fidei res controuersasque tractare: id enim, potestatis à Deo illis commissæ fines excedit, qui regnorum Prouinciarumque administratione, ius suum cuique ex aquo & bono tribuendo continentur. Sacerdotum nimirum id munus, Episcoporum id officium est, Fidei causas controuersiasque disceptare, legem diuinam interpretari ac diiudicare. Cumque res ardua per se, difficilisque periculi plena sit, Fidei Religionisque censora, ad Pont. Max. Ecclesiæ caput, & generale concilium, quale nuper Tridenti, cogi cœpit, dubia & controuersa de quibus ambigitur, omnium seculorum auctoritatibus referri, & debent, & solent. Et uero in Basiliensi concilio cautum fuisse ac-

Sess. 15.

cepimus, ne dum generale concilium cogitur, sex ante mensibus in Prouincijs priuatae synodi, conuentusque agantur. Optimum itaque factum, si qui forte (ut esse inuitus animaduerti) in Gallia regno deprauatarum opinionum Zizania, in

agro Domini disseminare temere audet,
 aliudq; Euangelium promulgant contra
 scriptum & traditum Dei verbum, praeter
 Apostolorum doctrinam, & contra
 sanctissimorum hominum sensum, au-
 thoritatemq; scripturam recte interpre-
 tantium, in Tridentum ad conciliū, pridē
 indictum & nunc instauratum, tanquā
 ad legitimum tribunal mittantur. Illi
 enim doctorū hominum, totius Europa
 flos, Episcoporum, Theologorum, & iura
 consultorū, veluti in Panegyrim confluit,
 & quod rei caput est, Spiritus sanctus
 praesto Concilijs adesse, sanamq; patrum
 aggregatis doctrina veritatē suggerere,
 consuevit. Pōtifex, ne quid dubitent, cō-
 meatum illis, fidemq; publicā, vt tutis il-
 lis Tridenti esse liceat, dabit. Illic discent,
 quae ignorant: Error eripietur, nisi pertinaces
 resistent veritati, lumenq; cecitas
 reijciant. Alterum vero non perinde tu-
 tum remedium tollendo ex agro Domini
 hereticorum lolio, videtur, vt si Triden-
 tum proficisci recusent, forumq; defugiant,
 ad Episcopos Galliae mittas, qui, ad-
 hibit

hibitis Theologorū doctissimis, docebūt,
 quæ vera sit Ecclesiæ fides, quæ auctoritas
 scripturæ: nullis tamen admissis, ad hanc
 disputationem præterquam Ecclesiasti-
 cis: ne ut fieri amat, imperitum vulgus
 venenū audiendo citius bibat, quam re-
 medium. Cancer enim hæreticorū sem-
 per serpit: Quos quidem Episcopos si au-
 dire detrectant dic Ecclesiæ: quam si non
 audiunt, sint tibi veluti Ethnici, & pub-
 licani. Hæc si seruare velis, (velle autem
 debes) magna te molestia liberabis, &
 Gallia regno olim florētissimo, regū Chri-
 stianissimorū exemplo, optime consules.
 Causa iam perorata, ad hæreticorum
 fallaces captiūculas, quibus imperi-
 tæ plebis animos inescare, atq; irreti-
 re solent, diluendas, curā, cogitatio-
 nemq; conuertit. Vnum de multis ar-
 gumentis acute ab illo, & perspicue
 cōclusum adferā. Afferere enim ausi
 sectarij, si Missa, cruēti illius in cruce
 sacrificij figura esset, in hostia simul
 figuratum Christū esse minime posse.
 Sophisticā hanc captionē apta simili-
 tudine sic elusit, ac refellit LAYNES

G S Rex

Rex potentissimus ditionis suae urbem obsidiocinctam, collecta manu, fuis hostium fragatisque copiis liberat, victor, & triumphans ingreditur. Liberos ciues campo frui promittit, non alia mercede, quam, ut quotannis frequens eius victoria memoria exstet: quae triplici ratione celebrari potest: vel assidua praedicatione ad posteros transmissa, seu histiarum monumentum memoria prodita: vel ludis & imagine belli, quam identidem milites, ducesque representent: vel denique, quae ratio ceteris longe praestabilior, celebriorque videtur, si Rex ipse praesens ludos, imaginemque partem a se nuper victoriae exhibeat, spectandamque ostendat civibus. Idem profecto in missa incruento sacrificio usu venit: Memoriam enim mortis Christi, crucis ac cruciatuum exhibemus, quibus hominem in libertatem asseruit Deus, ac demonem generis humani hostem victum superavit: qui princeps huius seculi mundum cinxerat, in suamque potestatem poene redegerat. Christum quoque saluatorem constat, ut hostiam viuam, & propitia-

pitiationem pro delictis hominum Deo
 patri à sacerdotibus quotidie iã inde ab
 initio nascentis Ecclesie, reuera offerrè
 solere. Profligata iã de Fide quæstione
 reges iterum allocutus L A Y N E S,
 serio hortatur ne posthac huiusmodi
 sectariorũ colloquia, reip. pernicio-
 sa, patiantur: non enim iudices illos
 à Deo religionis constitutos, sed E-
 piscopos, sed Ecclesiam, eiusq; caput
 Pontificem maximum. Periculosam
 item, ideoq; interdictam iam inde à
 Theodosio Imperatore pio, cum hæ-
 reticis disputationẽ, atq; colloquiũ:
 deuitanda itaque, & fugienda. Ad hæc
 vna fide Catholica, regna atq; impe-
 ria in officio contineri, iusq; recte
 administrari: Catholicos Principibus
 dicto audientes obtemperare: hære-
 ticos contra factionibus atque sedi-
 tionibus, optime constitutas respub.
 euertere. Eius rei si exempla require-
 rent (ne lōgius abirèt, memoriãq; an-
 naliũ replicare vltimã necesse esset)
 finitimarũ Germaniæ gentiũ exēplo
 docti saperent. Si forte regnandi cu-
 piditate.

piditate Dei causam negligenter, si-
 demq; maiorum, ut plus equo Politi-
 smo dediti solent, desererent, etiam atq;
 etiam viderent, ne regno quoque ipso
 aliquando exciderent: quod Religio
 Christiana, atque catholica norma
 sit, & regula legum, regnorum, pacifi-
 que publicæ. Vehementi hac oratio-
 ne, firmisq; lateribus LAYNES, fre-
 quenter etiam, iterare: fufis interdum
 in dicendo lacrymis, quas & audito-
 ribus excuteret. Reges consilium se-
 cuti, hæreticorum id genus conven-
 ticula, legibus prohibet: tamen non
 deessent iam tum ea tempestate poli-
 tiæ, quam Christi studiosiores, qui po-
 testatē sectarijs concionandi incauti
 faciendam iactarent; hoc colore: ni-
 mirum ut semel virus omne euome-
 rent: mox veram doctrinam Catholi-
 corum comodis hausturi. Quasi vero
 non præfracti illi pertinacius obdurēt,
 aliosq; auditi in perniciem adducant.
 Rogatus itaq; non raro à Principib. vi-
 ris, hisce ut colloquijs interesse ne gra-
 uaretur, & concionibus, quo refelleret
 præoptius; à se non est passus impetrari.
 quod

quod veri Catholici officium esse negaret, sermonem cum illis habere communem, ne aue quidem illis, si obdurarent esse dicendum.

Lutetia Parisiorum qua gesserit.

CAP. II.

LUtetiam inde profectus, pijs veteranos adderet in religione maiorum retinenda, misso omni novarum rerum studio, concionatus crebro est Italico sermone Aduetus tempore anni 1561. in D. Augustini æde: quæ res publicè Catholicis, qui frequentes aderant, confirmandis, hæreticis verò, qui primum irridendi gratia accesserant, in viam reuocandis utilis fuit: magna est enim in omnem partem veritatis vis. Gallice item in virginum Deo cōsacratarum templis differuit, tametsi linguæ illius nō satis peritus, pertinaci tamen studio, iuuandæ Ecclesiæ zelo adductus, euicit, didicitq;. Controuersias illic, & quæ ab hæreticis in dubiū vocari solēt exponere, piosq; cōfirmare

G 7 cœpit.

cœpit. Ad fructus dignos penitentię,
omnes hortari, precationemque affi-
duam, quę iratum Deum placaret,
auerteretque ciuiliū bellorum, se-
ctarumque nascentium flagella, me-
rito nostro immiffa. Religioforum
hominum familias lustrare, præposi-
tos appellare: rogare, quã vita, quã
doctrina ciuibus præirët, & precibus
fufis penitentiãque Deum propitium
reddere conarentur; collegia ad hæc,
vt sunt Lutetię quamplurima, obire
diligenter. His qui regerent, quatuor
potiffimũ in mandatis dare. Primum
ne quem adolescentem, doctoremue
moribus infamem domi paterentur;
De hinc ne quem difcipulorum con-
ciones hæreticorum audire finerent.
Tertio, fi quẽ hæretica labe infectum
noſſent, ijsdem in ædibus degere non
finerent. Denique vt facras quotidie
preces funderent, Deum precati pro
felici Gallici regni ftatu. Eccleſiaſtas
quoq; precipui nominis hortabatur
in Domino, verbi Dei gladio forti-
ter pugnarent, ſectariorumq; vt cœ-
perant cauſam iugularent; modera-

tionem

tionem tamen adhiberent, prudentiamque afferrent in concionem; ne tanquam seditiosi homines hæreticorum more male audirent. Idem Sorbonici gymnasij, lōge disciplinis ingenijsq; clarissimi doctoribus consilium dedit, difficillimis illis temporibus talētum à Deo creditum humine defoderent: Parochis auctor fuit, ignavia ne languescerent, aut steterent; sed vt canes pro domo Dei latrarent, lupos à grege arcerent, ne bonam causam præuaricando, aut tacendo deseruisse viderentur. Darent operam, vt crimine vacarent, potissimum verò libidinis, atque auaritiæ: quæ duæ vitiorum pestes sacris hominibus summa adferre dedecus soleāt. Senatores item, vrbisq; Præfectum inuisere: hortari in religione maiorum, iureque administrādo constantiam adhiberent, & si saluā rempub. vellent, eos, qui Catholicam fidem tuerentur, omni ope, præsidioque iuarent. Hostes non metuere, licet armati obambulant, & gladium iugulo intētarent. Pedibus etiam sæpe nocte

nocte

nocte media iter facere per sylvas au-
sus, admirāti Polanco itineris comi-
ti, quod pericula non defugeret, recti
conscientia fretus, subridens respon-
dit: *Pius, inquit, mortem non timet,
quin exoptat potius. Næ ille igitur felix,
cui pro Dei causa mortem fortiter oppo-
tere datur.*

*Lugdunum socios retinendæ religionis
maiorum gratia mittit.*

CAP. III.

NON disputationibus tātum ge-
sta res, sed & ferro, armisque
grassati hæretici, pios incautos, ac
meticulosos opprimere cæperāt; ni-
hil nō aggredi, vt religionem maio-
rum, pacem, remq; publ. vexarent, &
si possent euerterent. LAYNES ma-
lo nascēti, pro viribus occurrēdū ra-
tus, ne, si inualesceret, tolli, vt solet,
ægre possit; huc cogitationes omnes
retulit, pijs vt in Gallia laborantibus
ne deesset. Collegia itaque Gallia,
tenui licet origine, publici tamē com-
modi gratia, vltro admisit. Deo, cu-
ius res

ius res ageretur, cetera, quæ ad victum, cultumque corporis pertinerent, curæ fore; qui suos pascit perbenigne. Serpere iam latius malum hoc coeperat, eaque loca Gebennitis finitima (è qua veluti lerna malum omne propagatum) armis occupare tentarunt, quando argumentis captiosis res è sententia non processisset: armis etiam victi ad inferorum artes, pestes atque venena confugiunt. Anno itaque 1562. Galliam ita vastarunt sectarij, ut vrbibus, pagisque ex insidijs captis, expilarint, incederint, trucidarint, vastarintque omnia: templa profanata, Monasteria etiam solo æquata. Horret animus meminisse, non modo referre, quæ flagitia patrare tunc ausi homines perditissimi & profligati. Missi itaque à LAYNE Lugdunum Segusianorum, emporium Galliae frequens, Rhodano flumini adiacens, socij duo, Emundus Augerius, homo Gallus, & Antonius Possevinus Italus: quorum opera, diligentiaque, labente, ac pene ruente republ. Religio maiorum stetit, ac restitit perduellium

lium

lium furori, rem vt gesta est eo con-
 filio libentius referā, vt si nostra tem-
 pestate tumultus, cædes, bellaq; inte-
 stina orta sunt, nihil noui accidere
 existimemus. Is enim historiarū fru-
 ctus est vberimus, vt præteritarū re-
 rum memoriā, cum presentib⁹ com-
 ponentes, solari nos ipsi in aduersis
 possimus: neq; si male nūc, & olim sic
 fore. nec enim abbreviata Dei man⁹,
 vt qui tum Ecclesiā, quā perpetuo de-
 fensurū se pmisit, liberauit, deinceps
 tueri nō possit, aut velit: sed hoc aga-
 mus. Perduelliū, factiosorumq; ho-
 minū maior tum Lugduni numerus,
 q̄ Catholicorum fuit. Socij tamē affi-
 due concionādo, hortandoq; pijs ani-
 mos addere, ac cōfirmare; deiq; præ-
 sidio tuti, media inter hostiū tela in-
 gulis intenta, ambulabāt: moleste id
 ferre aduersarij, furijsq; agitati, mor-
 tem nō minitari solū, sed moliri etiā
 conati. Tumultu tandem ciuili victi
 pij ciues vrbe exacti sunt: bonisque
 exuti, exiliū sibi indixerunt. Socij ad
 necem quæsi, nobiliū aliquot, bono-
 rumq; opera salutem fuga repererūt.

Emun-

Emundus Valentiã Cauarum se rece-
 pit: quę vrbs & ipsa Rhodano immi-
 net, Lugdunum inter, & Auenionem
 sita. hanc etiam vallo, fossaq; cinxe-
 runt hæretici: Emundo concionante
 post nõ diu proditione vrbs occupa-
 ta, in hostium venit potestatem. Præ-
 fectum vrbs virũ nobilem iuxta, ac
 pium, Moreclodriini nomine, ex eque-
 stri S. Michaelis ordine, è domus fe-
 nestra strangulatũ immanes illi, cum
 insignibus suspendunt. Emundũ cap-
 tum in custodia habent: crux iam su-
 spendio figitur: ecce tibi minister ca-
 thedrę pestilentis, ducẽ perduellium
 rogat, vitam Emundo largiatur, ma-
 gnæ vt affirmat spei iuueni, magnoq;
 vsui Synagogæ futuro, si ad suas par-
 tes, sectamq; hortante illo transfret.
 Sic laqueũ Augerius effugit, & equo
 nobilis viri fuga dilapsus sibi confu-
 luit, Lugdunum mox reuertit: quæ
 vrbs pactis cum Rege Carolo indu-
 cijs, armis positis Regi tum pare-
 bat: maior tamen, vt sectariorum
 adhuc copia esset. Emundus vitæ
 prodigus, mortisq; periculis nihil
 deter-

deterritus, quoties suggestum concionaturus ascenderet, mortem toties oculis obuersari sensit. telis enim armati necem minitabantur, si vel leuiter in fidei controuersijs Calvinum perstringeret. diuina tamen prouidentia, ad maiora reseruatus saluus euasit, tempori enim seruiendum ratus de virtutibus, & vitijs verba facere, dum tetra illa tempestas in malaciam verteret. suscepto mox vrbis prefecto Catholico causam hæreticorum oppugnare, ac iugulare non destitit Augerius. Catholici ab exilio domum reuocati: animum illis in retinenda religione maiorum summa dicendi vi addidit, fremētibus interea sectarijs, sibi que indignantibus, quod cum integra res esset, Iesuitam (sic enim appellabant) non iugulassent. Possuin^o similiter Italico sermone ciues, qui que ibidem negotiarentur per id tempus concionando confirmavit: iterum que hæretici armorū vi, quod nō satis ex voto res ipsis procederet, crescente in dies magis, magisque Catholicorum numero, illorum iam di-

minutis

minutis copijs, ad Sathanæ artes de
 more confugiunt, extremaque ten-
 tando, vel reipub. totius interitu cen-
 sent. Pestis Gebennam populabatur:
 inde vnguenta allata, ea arte effecta,
 dæmonū credo inuento, vt (heu sce-
 lus) seras portarum Lugduni, limina,
 & postes, salui ipsi perduelles vnge-
 rent, inficerentur verò qui attinge-
 rent, domosque frequentarent. Sic
 Catholicorum ædes potissimū inun-
 xerant: at re cognita gliscenteque ma-
 lo fuga salutem plerique inuenerunt,
 opulentiores: triginta tamen millia
 pestilentia extincta memoratur. Ve-
 rum Dei benignitate factum, quod
 est ad æternitatem memorandum, vt
 in authores pestilens malū recideret:
 plures enim sectarios peste perijsse
 compertum est. Hic nō minus in cor-
 poribus, quam in animis antea curan-
 dis Emundi fides, vigilantiaque eni-
 tuit, aures enim dare ritè confitenti-
 bus, Eucharistiā item impertiri non
 destitit, imbecilliores ciues in rebus
 acerdis, pijs alloquijs erigere, ad pa-
 tientiam excitare, pharmaca, & ali-
 menta

menta

menta egentibus ne deessent, & cada-
 uera ne insepulta iacerent curare, ni-
 mirum summo in reipub. discrimine
 opinione maiores illi Deus vires, ve-
 solet, sufficere visus, gratesque illi
 publice actæ vitæ auctori, cui placi-
 tum socios opportuno maximè tem-
 pore ciuitati ad interitum ruētī sub-
 mittere: Emundum vt patriæ patrem,
 animorumque parentem prædicare,
 & tantum non in coelum laudibus
 Lugdunenses efferre.

Collegia in Gallia constituit.

CAP. IV.

Igitur Ecclesiæ in Gallia laboran-
 tis commodo Collegia sociorum
 L A Y N E S, vt dixi, tanquã murum
 pro domo Dei ex ædificari, tenui li-
 cet subsidio, permisit. In his Turno-
 nensis gymnasij hoc principium fuit.
 Franciscus Cardinalis Amplissimus
 Turnoni in oppido ditionis familie
 suæ, quo erat Catholicæ religionis
 zelo, prudentia item, rerumque vsu
 singulari, acutè per id tēpus viderat,
 quam

in sententiam Cōcilij Tridentini Patres decretum fecerant, præsentissimum iuuādæ Ecclesiæ remedium esse, ducto à tenera ætate initio, pias scholas pueris aperire, quibus pietatem cum litteris imbiberent, nimirū illud esse, quod vetus ille poeta ait: *Serere arbores quæ alteri seculo profint.* permagni enim interesse reipubl. à teneris optima ab optimis doctoribus hauriri, idem Princeps è Philosophis sapientissimis hominibus acceperat. Gymnasium itaque ditionis suæ inquilinis, optimæque spei adolescentibus magno aere instituit, doctores summa vigilantia quæsit, eruditi quidem illi, sed non satis in retinenda maiorum fide constantes. E finitimorū enim libris deprauatarum opinionum venenum incautius haustum, pueris etiam clam (vt cancer ille perpetuo serpit) instillabant. tandem comperta, Cardinalis iratus, & indignabundus, quamuis aduigilaret ipsorum perfidia creditam sibi iuventutem corrumpi, magistros illos res sibi suas habere iussit: datisque
extem-

extemplo Lutetiam ad L A Y N' E M litteris, rogat, socios quamprimum mittat excolendæ iuuentuti, optimis & pietatis, & litterarum præceptionibus. His vnis fidere, præterea nemini, fixum iam sibi constitutumque esse, testatus etiam, quod res erat, hæc vnâ maxime idoneam iuuandæ Ecclesiæ Catholicæ rationem, nec aliâ videri. L A Y N E S, cui eandem Deus mētem iniecerat, socios non inuitus mittit, magni in Ecclesia Principis consilium, & authoritatem secutus. Socijs Emūdus Augerius, quasi noua Colonia primus ibi præfuit.

Ruthenense Collegium eodē tempore, consilioque institutum. Tholosanum item in Tectosagibus: quæ tum mirificè creuerūt, aduentu sociorum Pamierenſi Collegio pulſorum, idēq; hæreticorum vi, qui ea tempeſtate Galliam vniuerſam populati, graſſantes, ferro, igni, & cædibus omnia vaſtabant. Ioannes Pelletarius homo Gallus, verè pius, & in Dei cauſa tuenda, ardēs, ac vehemēs. Hic omnem illam Aquitaniæ oram concionibus

con-

confirmavit, nutantes erexit, hæreticorū furori restitit, pericula adiit, è quibus Dei beneficio, piorum hominum opera, tãquam ex Orci faucibus ereptus, mox in grauem morbum Tolosæ incidens, magno sui bonis omnibus relicto desiderio mortem obiit. Auenionēse per idem ferè tempus cōdi coeptum, vt & hic canes pro domo Dei excubātes in ipso Italiae ostio ne deessent. Et quamuis facta hic tempestas orta, calumnia quorundā, qui societatis vel nomē ipsum immane quantum, oderunt, confictis mendacijs, falsisq; adhibitis testibus, quibus nos aqua, & igni interdiceret, vrbe exigere, & traducere orbi studebant; factum tamen Dei benignitate, vt rei veritate, sociorumq; innocētia comperta, Palinodiā illi canere, hos in integrum restituere, superiorum iussu publicè sint coacti, qui palā læserāt. Collegium ad hęc Mauriacense Aruernorum prouinciæ Franciæ inchoauit iam tum Episcop. Clarimontanus, qui & Parisiense, & Billouien- se extruenda curauit.

H

Lugdu-

Lugdunensis Collegij exordia referre pretium operæ duxi: sanè non diuersus à Turnonensi euentus fuit. Ludum iuuentuti ciues ærarij sumptu aperuerūt, ne inter exoticas merces, quæ multæ importantur, ingeniorum cultus, studiaque iacerent. Mercurius enim mercibus, & eloquentiæ præesse credebatur, & Hermathena in gymnasijs dedicata. Ei ludo eruditum quidem virum, mercede conductum præficiunt, sed ad viri boni, ac pij personam fingendam apprime compositum. Catholicus enim videri, fucum faciens simulator ille volebat, quo incautam iuuentutem promptius falleret: latebat tamen sub ovina pelle lupo, infecerat iam nobilitatis, ciuiumque præstantiam liberos aliquot, tinxeratque hereseos macula, quo callidius, eo nocentius. Discipulis, cum ætate adoleuissent, ad reipubl. administrationem vocatis, personam ille deponere, cristas erigere, audaciam sumere: publicè etiam iactare ausus, atque ostendere hostem se capitalem eorum esse,

esse,
sent
stere
tenta
nis, q
scipu
cas.
iuria
allata
quide
nimo
Lugd
sario
die. S
mani
tergr
magi
ues, r
chite
le, v
Secta
infel
titi,
nas d
Itire
factu
cieta

esse, qui de religione maiorum bene
sentirent: nemo tamen palam obfi-
stere, & loco, vt oportuit, derurbare
tentauit, fauentibus eiusdem factio-
nis, quorum iam autoritas esset, di-
scipulis; vt similes habet labra lactu-
cas. Deo tãdem visum vindicare in-
iuriam reipubl. à flagitioso homine
allatam, corrupta illa iuuentute, &
quidem in meliore hominis parte, a-
nimo, fideque maiorum. Supplicatio
Lugduni de more instituta, anniuer-
sario, solenniq; ritu, festo Eucharistię
die. Sacerdos, qui hostiam diuinam
manibus gestabat, domum illius præ-
tergressus lapide petitus est, ex ludi-
magistri ædibus, accurrunt statim ci-
ues, nec opinantem, vt tanti mali ar-
chitectum, qui pridem audirent ma-
le, vulneribus confossum iugulant.
Sectatores illius, & assec æ plerique,
infelicem, & ipsi exitum (vt fit) for-
titi, vel in crucem acti, meritas pœ-
nas dederunt; re itaque iuuentutis in-
stituendæ, in cõsilium delata bonum
factum Lugdunenses iudicarunt so-
cietati, cuius propria ea ratio esset, vt

cum litteris ad pietatē pueros infor-
maret, id munus publicè mandare,
vt enim fontium aquæ salubriores,
vitam potanti; corruptæ contra ne-
cem adferunt: lac item nutricis, va-
letudini prodest, sic & ludi litterarij
salutem reipub. vel pestem adferunt,
L A Y N E S per litteras à senatu ro-
gatus socios doctores extemplo mi-
sit: Collegium tamen Lugduni Fran-
ciscus Borgia præpositus Generalis,
constituit: primæque regendi partes
Gulielmo Critoni, homini Scoto da-
tæ. Is egregiam Lugdunensibus per
id tempus, ceterisque Gallix oppidis
operam nauauit.

1559.

Chamberense Collegium in Allo-
brogū regione subalpina ab eodem
L A Y N E coeptum. Emmanuel enim
Philibertus Allobrogum regulus pa-
ctis iam anno 1559. Catholicum inter
& Christianissimum Reges fcederi-
bus, in integrum restitutus, nihil du-
xit antiquius, quam euocatis socijs,
tanquam vigiles agri Dominici pa-
stores, in statione excubantes collo-
care, periculum enim proximum est
à Ge-

à Gebennicis, qui in eo ipso agro degunt, vnde malum omne deprauatarum opinionum, in Galliã, omnemque ferè Europæ regionem propagatum dolemus.

Collegiorum Turnonensis, & Billomensis motus. Paschasij mors.

CAP. V.

Magnos in Galliam fructus societatis Collegia adferre visa. Non fugiebat ea res sectarios, qui iuventutem optimis imbui vna cum litteris pietatis etiam moribus, æquo animo ferre, inuidia stimulati, non poterant. Armis itaque tum, & audacia superiores, Valentiam Cauarum vt ostendimus, proditione cœperant. Urbis Præfecto è fenestra suspeso, & Emundo Augerio, Turnonensis Collegij rectore in vincula compacto, ex templo Turnonij oppidi tertio inde lapide, Rhodano flumini impositi, domino, imperiose simul, & impie mandant, Missæ sacrificium in ditione sua fieri ne patere-

H 3 tur:

tur: Iesuitas quamprimum, si saluus
esse vellet vrbe pelleret: ipsorum
se partibus adiungeret. Ni pareret,
exercitu misso, hostilia omnia expe-
ctaret. Hic vt erat Catholicae amans
fidei, accersito statim sociorum Pro-
rectore, quid facto opus illis malis,
tantaq; haereticorum insolentia qua-
rit. Ille ad socios quatuor, & vigin-
ti domi rem deferendam ait. Hic
vno omnes ore mortem potius ap-
petendam, pro religione maiorum
respondent, quam fuga turpi, haere-
ticorum furori cedendum. Laudat
constantem sociorum animum Princeps,
verum vt ad maiora se referuent,
quae illa tempora erant, hortatur.
Viderent itaque etiam atque etiam
ne sua causa Turnonensibus Catho-
licis, & ditioni, interitum adferrent:
viderent item, qua superbia, ac ra-
bie hostes impune grassarentur. Sibi
quidem temporari, & furori cedendum
videri. Socij contra mortem rebus
omnibus anteponere, atque exopta-
re: domino tamen, qui euocasset,
aluissetque liberaliter, repugnare se
nolle

nolle affirmant; modo chirographo testaretur, iussos illos, atque inuitos cedere; non mortis metu fugere. Ea ipsa diei hora, digressis magno ciuium luctu socijs, irrumpunt sectarij: Cruces Christi, vt solent, ad terram affligunt, Diuorum imagines templis exturbant, templa profanant. Discipulis ferè mille relictis, studia litterarum iacuerunt, Collegium occupant, nihil tamen vt suppellectilis attigerint, aut violarint: nimirum Deo ita iubente, vt sartam tectam domum breui, & quam in bonis haberent suppellectilem vniuersam nostri reciperent. Qui interea dum pelago hyem illa desæuaret, in Billioniense Collegium Aruernorum se recipiunt: quaterni ferè per medias hostium acies, sine periculo profecti. verùm ne hic quidem diututi fuerunt: nam & Aruernorum in prouinciam nubes illa belli intestini incubuit, Hæretici socios domo exigunt, quod sacris ritè operarentur, & iuuentutem recte erudirent: magna sanè incolarum mœstitia, di-

H 4   icipu-

scipulorumq; , amplius mille, & c. c. luctu, ac squalore. Post non diu placitum Deo, cui cordi Ecclesia est, hortantibus socijs animum pijs adhuc languentibus addere. Aruerni, & caussæ, & pristinae virtutis memores, armis sumptis, omni ditione perduelles exactos profligant: pacem Reipubl. & otium Ecclesiae tranquillitatemque constituunt. Per idem tempus Lutetiæ peste interijt Paschasius Broetus, domo Picardus: Franciæ tum prouinciæ socijs præfectus; vnus è decem primis, qui se ad Ignatium Loyolam adiunxerunt, & in stabilienda societate consors, singulari vir pietate, morum candore, & prudenti simplicitate præditus: quibus artibus omnes ad sui amorem facile alliciebat. Missus hic olim à Paulo III. Pontif. anno (opinor) 1541. vna cum Alfonso Salmerone in Hiberniam, finitimam Britanniae insulam; vt nuncius Apostolicus. Multa ibi aduersa pertulit. Tandem Henrici VIII. qui tunc rerum nouarum studio, seque, remque publicam, &

reli-

1541.

religionem in Britannia pessum dedit, insidijs petitus, Pontifice etiam euocante cessit, Lutetiam venit: inde Lugdunum pedes, tenui, ac pæne nullo viatico. Hic cum comite Hispano capitur, quod castra explorare dicerentur, instaurato rursus bello, Gallos inter, & Hispanos: Post, cognito societatis esse sacerdotes innocentia tuti, vinculis emissi, honorifice viatico adiuti, munificentia Turnonij Cardinalis Romam redeunt. Inde Collegia, cum imperio Præpositi, pedibus longo intervallo diffusa, obibat hilariter: inopiæ apprime studiosus, & modestiæ; sui que contemptor, egregius; quibus etiam artibus bonis, Gallis ciuibus suis præluxit, exemploque fuit. In lacrimis hic ferens, quæ post alij vberis messe collegerunt.

*Nicolaus Gaudanus in Scotiam à
Pontifice Nuncius mit-
titur.*

CAP. VI.

H s Galli.

Gallici tumultus alijs etiam
 provincijs, vt solet, turbas de-
 derunt, in his etiam Scotiae regno;
 quæ & ipsa insula Britannia Septen-
 trionem versus adiacet; Sæctarij e-
 nim sacra hic omnia de more profa-
 nabant; Regum auctoritate diminu-
 ta, ad se iura omnia per fas, nefasque
 rapuerant. Missus itaque è societate
 Pontificis iussu, Mariæ Reginae con-
 firmandæ, pijsque solandis Doctor
 Nicolaus Gaudanus, Barauus gente,
 Theologus pius iuxta, ac doctus, A-
 postolici Nuncij nomine. Maria e-
 nim, Francisco secunde Galliarum
 Rege coniuge, in ipso ætatis flore an-
 te diem extincto, anno 1561. in hæ-
 reditarium Scotiae regnum reuertit,
 sed tumultu, factionibus, ac seditio-
 nibus, hæreticorum opera, nimis
 turbatum: nullus vt Regum, Prin-
 cipumue respectus esset, Regia au-
 ctoritas, vel eo nomine quod Catho-
 licorum fidem amplexa retineret,
 decesserat, & pœne exoleuerat. Tan-
 tum enim abfuit, vt quæ votorum
 summa

1561.

summa erat antiquam insulanis Re-
 ligionem redhibere matrona quiue-
 rit, vt ne tuta quidem ab hæretico-
 rum tyrannide, atq; infidijs vixerit.
 Cuius vicem, re cognita, miseratus
 Pôtifex verè Pius. cômuni omnium
 communi in vrbe parens, in aduersis
 rebus, vltimisq; in terra finibus
 quando aliud nihil posset, vt tempo-
 ra erant peracerba, optimam Regi-
 nam solandam, confirmandamq; que
 censuit, sociorum opera. Si enim
 Præsulem, publicamq; personam
 mitteret, non ignorabat fraudi illi,
 damnoq; fore, nec admissuros, au-
 diturosq; legatum Pontificium, tan-
 tum abest, vt dicto audientes futuri
 essent, qui à Deo, fideq; turpiter
 descuerant. Delectus ad hanc Le-
 gationem clandestinam obeundam,
 è Sociorum corpore Nicolaus Gau-
 danus, prudens, rebusq; gerendis
 idoneus, ac pius comes additus, vt
 linguę in primis, & locorum gnarus,
 & claro illic loco natus Edmundus
 Hayus societatis iam Sacerdos, Le-
 H 6 tham

tham mox secundo cursu, ventoque delati, qui Scotorū portus est: Commodum eodem Gulielmus Critonus appulerat, Scotus & ipse, & socijs nuper in Belgio clam aggregatus: negotiorum enim gratia in patriā traiecerat. Vix iam excensione in portum facta, rumor iam incerto auctore, de Gaudani aduentu prius increbuerat, quam ad Reginae aures accederet. Edixerant sectarij pro concione, præconum etiam Ministrorumque Satanæ voce, ut pestem, perniciemque sacrificuli, qui aduolasset, insulani fugerent. Deferenti nomen præmium magnum propositum; maius, qui viuum, vinctumque ad exquisita tormenta, necemque quaesitum sisteret. Tuto itaque sibi in aula esse non licere animaduertens Gaudanus, ad interiora Insulæ loca confugit, latendum dies aliquot ratus, apud Haij necessarios. Verum ne hic quidem periculi satis securus fuga se præripuit, stipatus Gulielmo Critonio qui & ipse emérito habitu, & linguæ,
loco-

locorumq; peritus esset, ne sociorum
 nostrorū esse in numero crederetur,
 fallere, ac latere promptius poterat.
 Tandem aliquando Reginam sine ar-
 bitris salutādi potestas Gaudano fuit,
 clam tamen hæreticis. Pontificiū hic
 diploma obtulit, hortatur verbis il-
 lius vt Catholicam fidem, & ipsa in
 aduersis constāter retineret, & si pos-
 set regno instauraret. Ei rei cœleste
 præsidium pollicetur, & humanum.
 Late legationem Regina accepit, gra-
 tiaq; Pontifici egit, quod sui memo-
 riam nō abiecisset. Virili ad hæc ani-
 mo, & supra ætatem, sexumque forti
 Gaudano mandat, nuncius idem Pon-
 tifici hæc referret: constanter se, Deo
 bene iuuante, vt ad illā diem, reten-
 turam religionem Catholicam Ro-
 manam. Hæresibus vero, & reip. tu-
 multibus, quæ mala extinguere, &
 componere frustra tentasset, se de-
 sententia non abductum iri: atque
 adeo sperare, fore vt ijs magis, magis-
 que confirmaretur; virtus enim in in-
 firmitate perficitur. Addidit amplius
 paratam se etiam mortem pro ea ipsa
 religione

religione maiorum oppetere, quam
 vna cum nutricis lacte imbibisset, &
 vnam veram esse fidem, tutamq; salu-
 tis viam, aberrare cæteras, persua-
 sum habere. De se itaque securo esse
 animo, communē Ecclesiæ parentem
 iubet. Tanta hæc vehementia virago
 dixit, vt Gaudanus merito admira-
 bundus, ac pœne defixus obstupe-
 sceret. Eadem mox manu sua Pontifi-
 ci datis ad eum literis, pollicita, ea
 iam tum constantiæ signa dedit, quæ
 post re ipsa præstitit, cum anno 1587.
 barbarâ inmani, & post homines na-
 tos inaudita crudelitate, ab Isabella
 Anglorum Regina, amita, ob reli-
 gionem maiorum defensam, carnifi-
 cis Londinensis manu, proh dolor,
 iugulata Fodringtona in arce Martyrij
 palmam accepit. Episcopos quoque
 Gaudanus eodem astu, prudentiaque
 singulatim Pontificis verbis clam ap-
 pellauit, Breuiaque (vt vocant) ob-
 tulit, quibus officij boni Pastoris, dif-
 ficillimis illis temporibus admo-
 rentur. Principibus item, & Dynastis,
 quos in religione maiorū perseuera-

re con-

1587.

re cōstaret, auctor fuit, meminissent, qua de causa gladium portarent: putata pro Ecclesia, iustitiaq; tuēda, ostenderent cum res daret, constantes se militantis Ecclesie filios, Dei bella gerere velle. Mox mensibus aliquot ibi summo vitæ discrimine consumptis, cum spes nulla fructus reliqua esset, in Belgium Gaudanus reuertit, non minore, quam ingressus insulam erat, periculo; inuestigatibus sedulo sectarijs, ac ministris. Regina vero, instaurato iterum Tridenti Pij Quarti Pont. auspicijs Concilio, Patribus scripsit, quando, vt maxime pridē optarat, integrū sibi non esset, ab hereticis in regno oppressæ, Episcopos ad sacrosanctā synodum mittere, Legati vice functurū Carolū Cardinalē Lotharingiū, patruū suū: quæ pro se, ille spōderet, rata ea fore; seruaturā se religiose omnia, vt se dignum esset, quæ in Ecclesie Catholice sinu nata, atque educata creuisset. Ceterum socios nominis Iesu exinde sic dilexit, vt in custodia illa tetra, septemdecim, & sexcurrat, annorum, qua pia Regina indigne

indigne est habita, societatis sacerdotem consilijs semper adhibuerit, expurgandæ etiam conscientiæ, confessione criminum ante actæ vitæ, ad extremum vsq; vitæ spiritum. Hic in Gallia Belgicæ finibus, testis adhuc superstes est: qui ementiro sæculi habitu, vt tempora illa flagitabât, Quæstorî rationû Reginæ à secretis se fingebat quo tutior ad illam in vincula aditus pateret. Nunc ad Gallicas res redeamus.

[Gallici tumultus res compositæ.]

CAP. VII.

HAEC quidem tunc Gallicarum rerum facies miseranda, hi motus exstiterè, qui venti tametsi non omnino compositi; (id enim optare citius licebat, quam sperare) mitigati tamen magnam partem L A Y N I S opera, vigilantiaq;. Eo enim res tum euaserat, vt perduelles publice minari pijs rapinam, incendia, necem denique auderent: obsistète nemine: quod quorum id maxime intererat, Magistratus remp. moderantes, provinciâsq;

uinciasq; administrantes satrapæ, ficta iam persona, religionisq; auitæ pertæsi, partim aere alieno oppressi, partim nouarum rerum studio ducti, hæreticorum clam factioni fauerent. Hinc illa reip. olim florentissimæ labes, hinc fundi calamitas orta donec Possiaco illo conuentu, atque colloquio, Carolus Lotharingus Cardinalis, singulari in Ecclesiam zelo, pius, atque disertus, doctorum Catholicorum nomine, Ministris Gebennicis ea proposuit argumentorū, rationumq; momenta, confirmandæ fidei maiorum, quæ refellere ipsi, tametsi rumpentur, & fremerent, nequaquam possent: sed vt solēt, ad conuicia, clamores, atq; blasphemias, veteres dæmonis artes, præstigiaq;, ne silere viderentur, confugerunt. Principes itaque pij, qui forte aderant sumptis cū animis, & armis, pactisq; inter se fœderibus, laboranti, atq; nutanti reip. & fidei maiorum, vti suppetias ferrent, è vestigio non ministris solum Sathanæ silētium Lutetiæ Parisiorum indicunt, ne virus illud pestilēs euomeret,

mere, ac disseminare pergerent; sed & Nauarræ Reginæ, (eo enim se nomine iactabat;) Condæo itē Principi, & Admirantio Colignio eiusq; fratribus, qui & à purpuratorum Patrum, atque adeo maiorum religione præuaricando, turpiter defecerant, Othoni Colignio Castellonio, & Andalotio, Parisiensi curia seuerè interdicunt. Hi enim auctores, & antesignani perduellium in Gallia intestini belli motus, nouarum rerum studio, concitarant. Id exemplum Prouinciæ, vrbesq; certatim sequebantur, vt tempestas illa in malaciam, tranquillitatemq; mox verterit: conuenticula fieri, nocturna præsertim, prohibita; Catholicis quietæ respub. const. tuta: sedi item Apostolicæ Romanæ reddi auctoritas cepit, pœne collapsa. Cardinalem enim Estensem, principio tantum, vt Gallici nominis studiosum comitijs adhibent: nunc vt legatum Pontificium agnoscunt, colunt, obseruant. Legatione itaq; frementibus licet hæreticis, ligando, soluendoq; ex diuino præcepto fungitur. Nulli adhæc Gallia: Episcopi

scopi Tridentū ad instaurandā syno-
dum venturi, vt tempora erant, vide-
bātur, nunc plurimi ductu, auspicijsq;
Lotharingij Cardinalis, Antistites eo
profecti. Non tamē vsquequaq; resti-
tutā pacē, euerfamq; radicē malorū, iā
tū L A Y N E S augurabatur. Data enim
ad amicum epistola, Deum flagella,
imbri instar, copiose demittere, scri-
psit: quæ solus ille, quando mortaliū
irriti conatus essēt, tollere, cū liberet
posset. Quod verū fuisse oraculū, cō-
sequentium annorum euentus, nostra
etiam memoria, declarauit.

*E. Gallia Tridentū, instaurata synodo ter-
tium reuertit. CAP. VIII.*

Plus I V. Pont. Tridenti Cōcilium
bellis ciuilibus intermissum Ec-
clesiæ cōmodo instaurari iubet: Euo-
catoq; ē Gallia per litteras L A Y N E
præsto esse imperat. Regibus ille cō-
mitter consalutatis, a. d. v. i. id. Iunias
anni 1562. Tridentum versus Belgis,
Germaniaq; in viam se dedit: Functus
interim parētis optimi officio, Iustrā
dis sociorū Collegijs, qua iter habe-
ret, & alloquijs, ad p̄fectæ vitæ normā
impel-

1562.

impellens. Collegia iactis pridē fundamentis ad tectum perducenda curat. Electores (vt vocant) Cęsarıs tres, qui cęlibem vitā ducunt, cęterosq; qui à religione maiorum non abhorrent, consilijs iuuıt, in retinenda fide Catholica, studijsq;e, quibus vera religio defenditur, fouendis concionatus non raro in augustis templis. Collegia quoq;e in Germania, quę mox recensēbo, constituta. Tridentū vt venit, magna Legatorum sedis Apostolicę voluntate, & Episcoporum studio, quorum alij auditum pridem admirabantur, alij audire auebant, gratus, expectatusq;e fuit. Disputari antea cęptum de rebus arduis, vt de Eucharistię sacramento, absente LAYNE, cuius sententiam, repetita pręlectione, audire exoptabant, quem vnum, multorum instar esse dicerent. De loco ambigi cęptum: non enim Pontificis maximi Theologo, duntaxat, vt antea, locus inter Episcopos erat, sed societatis iam Pręposito Generali, inter cęteros, mendicantium ordinum, Prępositos debebatur: Verum

rum quod in tanto hominum concursu, a trijque amplitudine, ex eo loco audiri commode non posset, quem libenter auscultarent, legati è regione assidere inter Episcopos L A Y N E M iubent, cumque sententiam de more dicturus esset, Theologorum suggestum, qui Conclavis mediū teneret, iussus ascendit. Tribus sæpe horis continenter, de re proposita, fideique controuersijs, via, ac ratione, firmis lateribus, acute, ac copiose disseruit, nullo audientium fastidio. Sin suo remansisset loco, qua erat modestia, assurgere Episcopi, propiusque accedere, & pedibus stare visi sunt. Detinebat enim auditorum animos, cum rei, de qua ageretur grauitas, tū dicentis venustas, vt à dicētis ore, ex quo melle dulcior fluebat oratio, pēderent omnes. Ex quo communi consensione, nata ea vox, L A Y N I S sententiam citra exceptionem, controuersiāque veram, certamque videri. Hæc de doctrina; nunc de moribus pauca. Duplex hic quoque L A Y N I S virtus enituit, cum humilitatis, tum

Con-

constantia, legatis enim iisdem visum, societatis preposito Generali, tamen tempore ceteris posterior esset, primum inter prepositos locum debere, tanquam Clericis, qui semper monachis anteponi solerent, molestum id iis visum, qui prescriptionis iure niterentur, & antiquitate antecederent. **L A Y N E S** in vidua declinandam, ne offendere alios Legati viderentur, etiam, atque etiam rogati, obtestaturque in illo concordiam conuentu, de loci praestantia, societatis causa, rixas, iurgia, contentionesque, pijs viris indignas, oriri ne paterentur: quousque se loco, vel in summo contentum, qui & humi pedibus omnium calcari non refugeret. Legati tamen suo iudicio nisi **L A Y N E M** in extremo pisciporum subsellio assidere iubent: postremo quoque loco inter ordinum prepositos sententiam dicere: hoc quidem, ne ceteris iniuriam familijs fecisse viderentur, cum societatis familia nuper orata, confirmataque esset, illud vero, ut socios in clericorum seu presbyterorum numero honorandos iudicaret. factum etiam in ea ipsa synodo decretum cum clerico-

clericorum societatis Iesu honorificam mentione in hæc verba. *Sancta synodus non intendit aliquid innovare, aut prohibere, quin religio clericorum societatis Iesu, iuxta pium eorum institutum, à sancta Sede Apostolica approbatum, Domino, & eius Ecclesie inseruire possit.* Constantiæ vero LAYNIS hoc documentum habeo, ambiguum enim, & incertum, quæquæ aliter exponi posset, sententiam, tuentibus nonnullis, ijs assentiri ut vellet, impetrari ab eo nunquam potuit, licet omni ope, industriaque niterentur, ut vel vnus subscriberet LAYNES Paradoxa enim fugiebat, quæquæ de religione periculose diceretur. In Deum enim, utilitatemque Ecclesie matris, respectum perpetuo habuit, nulla ut auctoritas, neque gratia, hominis vnquam frangere constantiam, potuerit, præsertim cum Dei, qui veritas ipsa est, defendendam causam suscepisset, vsus vero Tridēti familiarissimus est Hercule Gonzaga, vno tum ex legis synodi, excellenti prudentia, & auctoritate prædito. Hic cum antea alieniore

Sess. 15.
cap. 16.

niore à LAYNE animo fuisset, fide
habita, confictis maleuolorum calū-
nijs, post comperta LAYNIS inno-
centia, atque integritate, vsq; eo il-
lum amauit, cōplexusq; est, vt postri-
die Kalendas Martias, anni insequen-
tis, Tridenti decedens, testamento
Mantuae socijs Collegium construi,
æris parte attributa, mandarit.

*Societatis Collegia iterum con-
dita.*

CAP. IX.

TRIDENTI LAYNES dum fidei
controuersias disputando assi-
due disceptat, nihil tamen de labore
societatis administrandæ remisit. Bel-
gio iter Tridentum, & Gallia faciens,
Antuerpiam (quod emporium, Brā-
bantia maximum est, ad Scaldim flu-
men situm, nauibus commodum, por-
tus mercibus, exterisq; gentibus præ-
sens domicilium) socios misit LAY-
NES, bono illius ciuitatis publico,
mercatorum enim Hispanicæ præser-
tim gentis, qui illic negotiantur. mu-
nificen-

1579.

nificentia, ære ingenti coemptæ ædes,
 vr̄bis in vmbilico augustissimæ. Inde
 post hæreticorū, qui societatem mi-
 rifice oderunt, factionibus, ac tumul-
 tibus anno 1579. exilio solum vertere
 coacti socij: dominantibus perduel-
 libus, & sectarijs, ministris etiam do-
 mum occupantibus. Anno deinceps
 octauo postliminio reuersi, socij in
 integrum restituti sunt, Philippi re-
 gis Catholici auspicijs recepta vr̄be,
 ductuq; Alexandri Farnesij Principis
 Parmæ, fortissimi post hominum me-
 moriam Imperatoris. Louaniense itē,
 Tornacense, & Coloniense Collegia,
 LAYNIS adiumento aucta. In Diui
 Audomari fano extrui aliud coepit,
 liberalitate pij, iuxta, ac docti viri Ge-
 rardi Hamericourtij Abbatis sancti
 Bertini. Cameracum quoq; (Samaro-
 brino in agro situm id oppidum) so-
 cij euocati, domusq; attributa, muni-
 ficentia Archiepiscopi nobilis Maxi-
 miliani à Bergis: cui negandum id of-
 ficiū LAYNES publicè profutu-
 rum non putauit.

Treuirensi, & Moguntino, in Rhe-
 ni pro-

ni prouincia, Collegijs non modica facta accessio : additum & Spirense Collegium, qua in vrbe sedes est cōsiliij, atque Iudicij Cæsaris. Ferdinandus quoque Imperator, vere Catholicus, Caroli vt sanguine germanus, sic & morum pietatisque æmulus, cum duo iam Collegia socijs exædificasset, Viennense in Austria, & in Bohemiæ Regno Pragense : his non contentus, tertium in ditione Tirolensi, Oeniponti construendum, sua pecunia curauit, ædibus augustis à fundamento excitatis. Pridem enim societatis emolumentum, pius Princeps, tanquam ex arce speculatus, moribus, doctrinaque iuuari videns mirum in modum laborantem ibi Ecclesiam; hæreticorum item calumnias, & Sophismata dilui pietatem ad hæc, in qua sunt omnia, sociorum opera, iuuentutem Germanicam, vna cum litteris imbiberet, in hanc sententiam est ingressus; Dicere illud etiam solitum ferunt, vna iuuentutis recta institutione, reipub. salutem, & Ecclesiæ pacem contineri. Omitto Hispaniæ

Hispaniæ Collegia, quæ superiore
 libro retulimus : creuere tamen ea
 tempestate L A Y N I S industria,
 vigilantiaque in immensum. Eo ipso
 anno, altero, & sexagesimo, Trague-
 nense in Boetica prouincia coeptum
 sumptibus Francisci Palmæ, homi-
 nis quidem priuati, sed locupletis, &
 societatis studiosi. Hic vicem indo-
 luit patriæ, literis, & pietatis studio
 carentis, præsertim in agrestibus
 hominibus, pagisque finitimis. Cog-
 natis, qui hæreditati illius inhæ-
 rant repugnantibus, liteque vexan-
 tibus, socijs etiam conditionem re-
 pudiantibus, quod in vulgus spar-
 sum esset, bona ipsos aliorum affe-
 ctare : constantia tamen Franciscus
 euicit, ut & secundum illum lata
 sententia, stare, & caderent aduer-
 sarij : Socij tandem præcibus victi
 cesserunt, officiaque illic exercent.
 Aucta etiam post domus liberalita-
 te matronæ nobilis Læonoræ Suni-
 gæ, comitis Nieblæ : nec non Al-
 fonsi Peresij Gazmani cognomento
 boni, Ducis Methymnæ Sidoniæ:

1562.

quæ familia vt nobilitatis antiquitate præstat, ita & religione, singularique in societatem studio nulli concedit: Per idem tempus & Legionense inchoatum Collegium, patrimonio ciuis, qui societati se sponte addixerat: vnde ingès mæsis animorum, emolumentumq; publicum in omnem illum Rioryæ agrum redundauit. In Aragonensi Prouincia, Balearicum Collegium, in inſula quam Maioricam vulgo (vt vicinam mole minorem, Minoricam) appellant, frequentari cœpit, postulante societatis prebytero optime merito, Hieronymo Natali Baleari. Miſſi huc ſocij incredibile dictu eſt, quantum commodi in iulaniſ, cum pietatiſ ſtudio, aſidue concionando, tum iuuetute illa, optimæ indoliſ, litteriſ inſtituenda, attulerit. Ciueſ enim grati animi reſtificationem, quod nihil liberis parenteſ, ne lumina quidem, cariuſ habeant, ſocioſ ita ſuſpiciunt, at que honorant, vt ſupra nihil: & tanquã cœlo lapſoſ homineſ exiſtimant.

Nota

*Noua in societatem tempestas de Pontificis seminario excitata
sedatur.*

CAP. X.

Dimisso iam Tridenti Patrum Concilio, Romam LAYNES, a. d. i v. idus Decembris cogitat anni 1563. Instratis interea Prouinciæ Italia, qua iter esset, sociorum familijs: hortatus omnes, ad seuerioris vitæ disciplinam, ex Ignatij præscriptis, religiose seruandam. Insequentis mox anni idibus Februarij Romæ grate à suis, exterisque acceptus, tranquilla cum essent omnia, ecce tibi tempestas subito, nec opinata emerfit, non sociorum vitio, sed aduersariorum calunnia. Cæterum hinc mali labes orta. Decretum Tridenti est diuinitus, vt Episcopi in suis quisq; sedibus seminaria, vt appellant, erigerent, in quibus familijs suo aere litteris, studijsq; excolerent magnæ spei adolescentes, qui post Ecclesiæ commodis seruirent, atq; ob angustæ rei familiaris tenuitatem, in studijs ætatem age-

1563.

1 3. senon

renon possent. Seminaria enim reipub. & Ecclesie iuventutem esse sapientissimi omnes omnium ætatum homines iudicarunt: à qua quidem ætate ducto exordio, vt corrupti hominum mores, ad pristinam Ecclesie disciplinam reuocentur; vna hæc idonea maxime ratio putabatur. Visum itaque Pontifici vere Pio, sua interesse, vt qui legem approbandotulisset, eandem Romæ, æterna in vrbe, & orbis capite, primus seruaret, cæteris vt Episcopis præiret, facemque præferret. Verum enim illud est Platonis Philosophorum coryphæi dogma, ad Principis, summiq; Magistratus exemplum componi alios solere. Dictum itaque, & factum, de ædibus iam conuenerat, cum ad purpuratorum Patrum senatus Pius retulit, ecquonam potissimum alumni præficerentur, quique doctores idonei adhiberentur. Ventum tandem omnium suffragiis in eam sententiã est, societati id munus, plenum & laboris, & fidei, esse mandandum: quod vna cum litteris optimis etiã pietatis morib. nostra ætate

iuuen-

iuuentutē informarent. Acerbū id a-
 sperumq; auditu accidit Romæ, ple-
 risq; qui id officij quæstus potius gra-
 tia, quam cōmodi publici, ambirent:
 quiq; sua, non reipub. & Ecclesiæ emol-
 lumenta captarent, hacq; via ad ho-
 nores grassarentur. Socijs interim re-
 rum, quæ agerentur, ignaris: quos alij
 in administrādo præferri sibi mole-
 ste ferrent: indignū rati, peregrinos,
 & ignotos homines, vti iactabant, nu-
 perq; in ciuitatē adscitos religiosu-
 los ciuibus anteponi, vsu rerū, expe-
 rimentisq; probatis. Auxit odiū quod
 eo ipso tempore his, qui Pontificis au-
 spicijs, auctoritateq; templa vrbis Ro-
 mæ lustrarēt, comites, Pontificis, ius-
 su, sacerdotes societatis additi sunt.
 Quo in munere recte obeundo, qui
 Censoria, (vt sæpe fit) damnatur nota,
 iniuriā interpretatur: iracundiā præ-
 mit, quæ tempore in odiū vertit: hinc
 vindictæ oportunū tempus expectat.
 Coelatū itaq; odium tandē aliquando
 erumpit, & in socios virus euomit,
 quasi odioso se ipsi muneri obtulissēt
 qui coacti, Pontifici dicto audientes
 I 4 parebant.

parebāt. Igitur rumores ea tempeſtate incertis auctoribus in vulgus diſſipati, ignominia pleni, imperitos enim rerum, indoctos, & barbaros socios appellabant. Plures etiam in Romano clero exiſtere doctrina præſtantes, rebusque gerendis idoneos. Horum potius habendam rationem, illos negligendos: Lætari interim ſocij minus quod ipſi ſerio defugerent, ambire alios, ac preſurare: quæ res vt bene vrbi verteret, Deum venerando precati, conuitia, atque calumnias ſilentio melius refellunt. Explorata enim illorum, quos adeo aduerſarij commendarent, doctrina, & moribus, periculoq; facto, compertū eſt eruditiſſimæ iuuentuti, & moderatæ, ineptus eſſe. Factum itaq; decretū Pontificis, Cardinaliumq; in eam ſententiã, ſocij vt ſeminariū adminiſtrarent. Hoc etiam addito elogio: publici officij, fideiq; ſocietatis id munus deberi, tū priuatim LAYNI, qui nuper in Gallia, Concilioq; Tridentino doctrinã, religionemque toti orbi teſtatam, ſedi Apoſtolicæ probaſſet.

Igitur

Igitur pridie Cal. Sextilis, quo die octauo ante anno, eo ipso in loco, ex hac vita in beatorum sedes societatis Princeps Ignatius comigrarat. Pius Pont. domum sociorum ingressus, ut suppellectilem, tenuem quidem illam, sed mundam spectaret, doctoresque audiret. Imperat onus illud feminarij administrandi ne detrectent: id è re Ecclesiæ Catholicæ futurum. Parent socij; mox patrono, Sabello Cardinali, Pontificis Legato, adscito: ea tamen lege, ut animorum, & disciplinarum, iuuentutisque instituendæ curam duntaxat gererent ipsi: rem vero familiarem tuendam mandarent alijs, ne quæstû socij inopiæ studiosi captare viderentur. His tantum abfuit ut animi placati fuerint, ut iniecto veluti oleo ignis, odia, seditio- nesque creuerint Ausi iam audacius probra, atque infanda flagitia nunquam patrata, sed domi conficta, in socios iacere, præsertim in L A Y- N E M, innocentissimum virum, fe- nioresque sacerdotes. Famosos ad hæc libellos, schedasque non Romæ

I 5   solum,

solum, sed & per Italiae vrbes, & trans alpes spargere, litterasq; contumeliarum refertas disseminare applaudentibus haereticis; qui his atrociora mendacia adfingebant, quod societate quam pessime oderant, extincta, praclarior secum actum iri confiderent. Pius vero Pontifex re mature comperita, est vestigio, pro eo ac debuit, indoluit vehementer: remedium adhibuit: Cardinalium Collegio, cui Romanae urbis administranda cura incumbit, mandat, diligenter inquirant in sceleris auctores, & animaduertant, remanenter inuestigent, donec ad verum euadant. Auiti per viatores, & sistere se in iudicio iussi famosorum libellorum auctores. Testes ab his subornati, plerique perturbatione animi, infesta in socios voluntate: alij, quod ab illo vitae instituto foedè descuerant: caeteri, quod Germanico est Collegio, merito suo pulsi, iniuriam, ut ipsi interpretabantur, alta mente retinentes, excidere non paterentur: sed non mirum, calumniam Quæsitio-

ribus

ribus cito perspectam, dum pugnantia, testes, adferunt, seque ipsi, ut fit, refellunt (solet enim in auctoris caput malum recidere) societatis vero innocentiam, fidemque, factam testam, etiam ipsis tacentibus, publice constituisse. Gratulari itaque LAYNI sociisque Cardinales: ceterique bene in societatem animati. Calumniam, Tempestatisque auctor, Pontificis iussu, annuo censu exutus, vixit priuatus, à vinculis etiam poenaque, deprecantibus (quos læserat) sociis, liber. LAYNIS tum patientia, animique in aduersis constantia, enituit: aduersarios vero non modo non odio, sed & beneuolentia persecutus, gratiam illis habuit, & amauit quod exercitum se habuissent, probassentque. Plus enim commodi adferre inimici solent, tametsi nolint, ignorentque ipsi, dum quos lædere, ac præmere student, clariores bonis omnibus, illustrioresque reddunt. Pontifex Pius, non Romæ solum, omni que adeo Italia, silentiū æmulis indixisse cõtentus, trans alpes etiam, quo maledicentiæ

virus penetrarat, literas honoris plenas & amoris ad Caesarem Maximilianum dedit: quarum formula in manibus est, in eandemque sententiã ferre ad omnes Germaniã Principes, qui bene de religione sentirent, & Antifites: docet socios crimine vacare, quod iparsum in vulgus esset, dolere; calumniam ab æmulis confictam, tandem esse dilutam. Rogare itaq; & iubere, non solum susciperent socios libenter, sed etiam pro vetere in auitam religionem studio, vt antea in Domino amplecterentur, fouerent, ac prouerent, experti pridem re ipsa sociorum fidem, doctrinam, vtilitatem, ac vigilantiam, sic ille, Dei benignitate tempestatis globus disiectus, in tranquillitatem, ortiumque vertit, LAYNIS potissimum constantia, sociorum item patientia, precibusque ad Deum fuis, Pius deinde suam in socios beneuolentiam auxit: qui & ante ortam illam tempestatẽ Tusculi in æstiuis agens, accepto nuncio de Alberti Cardinalis Carpenfis (qui societatis patrocinium

cini
NE,
nam
mun
set;
essen
tis se
drum
beat
fisse
acce
Pet

D
facin
missi
poti
tute
gnos
mo,
nis
Luna
tuer
trus

ciniū viuens gesserat) presente LAYNE, socijsque deliberātibus, ecquifnam ex illo Collegio Patrum idem munus suscipere, aut velle, aut posset; subiecit Pontifex, securo animo essent, non frustra sudarent, societatis se patronum fore: vt & Alexandrum quartum Pontificem, sodalium beati Francisci patrociniū olim gefisse Annalibus proditum memoriæ accepimus.

Petri Venuſti è Societate in Sicilia cædes.

CAP. XI.

DVM hæc Romæ geruntur, apud Siculos per idem tempus atrox facinus in societatis sacerdotem commissum, cædesque illata, quam eo potissimum consilio referam, vt virtutem vbi que inuisam esse, quiuis agnoscat. Biuonę non procul Panormo, Collegium socijs Isabella, Ioannis Vegæ clarissimi viri filia, & Petri Lunæ eius ditionis Ducis vxor cõstituerat, regebat id temporis socios Petrus Venuſtus, Italus. Hic morum facilitate,

1564.

cilitate, pietatisque studijs omnium
 incolarum animos facile sibi adiun-
 xerat, vt parentis eum loco duce-
 rent. Saluos omnes, quibus vteretur fami-
 liariter, cupiebat: in his & sacerdos
 quidã, honesto ciue Bivonæ natus, de
 quo bene meritus Venustus erat. At
 pellicis ille impudicis amoribus vsq;
 eo irretitus viuebat, vt existimatio-
 nis, salutisq; adeo iacturam posthabe-
 ret, offendiculo ceteris esset. Hunc
 ad frugem, continentiamq; traduce-
 re, hortando, rogãdo frustra Venustus
 tentarat: surdo enim fabulam narra-
 re visus, vt fit, dum inueterauit vitiũ,
 callumque peccans obduxit. Queri-
 iam ab officiorum magistro Episcopi
 auctoritate, & inquiri in se, moresq;
 suos inaudierat: ratus, quod contra-
 erat, accusatũ se à Venusto religioso
 viro, necem illi, qui vitã adferre stu-
 deret, serio cogitat: perturbatus enim
 animus, ac furens, & libidine præcep-
 tus datum, verumque videre non
 potest. Igitur insidias comparat, tem-
 pus cædi oportunum captat. Ex ante
 diem 14. kal. Nouemb. anni 1564. dum

1564.

ruri

ruri valetudinis gratia domum fessus
 redit Petrus, horarum preces è libel-
 lo recitans, propter viam latentem
 in dumis, qui eadem cogitabat, sacer-
 dotem conspicatus, comiter salutat.
 Ille odio medici, vt amentes solent,
 furens, nec opinatè à tergo aggres-
 sus capiti fulcato ense ter vulnus in-
 fligit, affligitque seminecem ad terram:
 vt in sanguine naras, Iesu nomen dul-
 ce inuocavit assidue: in pedes inter-
 ea sicarius se dedit, viatores, & è vici-
 nis locis agrestes occurrunt, domum
 agnitum portant: rogant, nosset ne per-
 cussorem? annuit ille. Nomen verò
 interrogatus proderè noluit: Christi
 non immemor, qui pro necis auctori-
 bus Patrem, animam agens est depre-
 catus. Idem idè & illud repetijt venu-
 stus: *Sinite abire: Dominus illi ignoscat.*
 Et pro illo precibus fuis Deo spiritum
 reddidit: sacris eo die, vt quotidie so-
 leret operari. Pridie ei diei, festo D.
 Luc. die, ad socios verba faciens Christi.
 illa apud Lucam, quasi mortem praesagiens
 explanarat: *Ecce ego mitto vos, sicut agnos
 inter lupos.* Idem paucis ante diebus soci-
 orum

orum in cœtu, singulatim interrogans, quo quisq; mortis genere martyrij coronam Deo bene iuuâte, consequi vellet, sententiæ ad se dicendæ ordine delat: *Si ad summum*, inquit, *Dei benignitate, laureola decus aspirare queã, equidẽ capite plecti sanctissimorũ virorũ, Baptista, & Pauli, vestigijs insistens, vehementer exoptem*: augurãs, quod euenit, fore vt vulnere accepto secundum caput occumberet. Natus autem in extremis Cisalpinæ Italorum Gallia oris, non procul Heluetiorum, Rhetorumq; finibus. Annum ætatis tertium, & vigesimum societati sese, salutis quærendæ, adiunxit. Romæ æterna, sancta que in vi be, prima pietatis tirocinia posuit, anno (opinor) salutis 1546. Hinc Patavium ad vberiore ingenij cultum à Moderatoribus missus, licet mediocri ingenio esset, labore tamen, constantia que non mediocriter profecit: vtrouque certè hominis pietas, atque obedientia enituit. In Siciliam prouinciam tertio post anno missus; quo

Panor-

Panormitanum sociorū Collegium, ductu Petri Ribadeneyræ, cum cæteris constitueret: forte illi obuenit, pueros prima Latinæ linguæ rudimentâ docēdi munus; quod ea modestia, suiq̄ contemptu gessit, ut hoc vnū, pueros ad Christum manu docendos esse, cœliq̄ue amorem teneræ ætati inferendum, propositum, præterea nihil, habuisse videretur. Aberat enim procul à fastu, inanisque glorię studio. De hinc aures vitæ noxas confitentibus assiduè dedit, & concionibus, morumq̄; suauitate Christo pleriq̄ue lucrifecit. Socijs deinde tiro-nibus in Sicilia Præfectus, facilitatem grauitate sic temperauit, ut quod per difficultè putatur, sit consecutus, ut amoris simul, & venerationi esset. Panormi Deo sacratarum virginum gynæceum à veteri continentię disciplina hominum vitio mirificè degenerarat, seimonemq̄; ciuibus dederat. Archiepiscopus itaque, & Ioānes Vega, qui pro Rege eam insulam administrabat, cœnobium instaurari sociorum opera, ut castæ ibi, nobilesque

que

que virgines liberaliter educarētur, exoptabat. Ei muneri Petrus Venu-
stus sacerdos præficitur: quod ea fide,
industria, diligentiaque obiuit, vt ad
frugē reuocatis alijs, alijs loco pulsīs
nouā veluti virginum Coloniam de-
duxerit: hodieque domus optime au-
diens seueræ disciplinæ specimen ce-
teris præbeat. His experimentis diū,
multumque probatus, Birionensi Col-
legio à LA YNE Rector datus, socijs
exēplo pietatis præiuit, externos re, cō-
silioque, quoad vixit, iuuit: vt ab omni-
bus ex æquo parētis loco duceretur,
extra vnum illum percussorem, qui
amens libidine, vt ante dixit, præci-
pitauit. Declarauit hoc communis
populi luctus, atque mœstitia in fu-
nere; elatus enim honorificè ciuium
frequenti, & Monachorum conuētu:
exequijs in æde summa decoratus:
condere ibidem, humoque manda-
re corpus cuncti exoptabant, reti-
nentibus socijs, qui domestico sepul-
cro intulerunt. Incolis persuasum
erat, fore, vt atroci casu deterriti so-
cij alio migrarent: at vbi patientia
simul,

simul
spect
erga
hum
deinc
res. N

C

G

gusta
ctori
ologo
milia
uij, (c
qui ta
retico
multa
pauco
itaqu
Socio
attrib
1563.
iuuen
fidei

simul, & māsuetudo nostrorum per-
specta, non mediocris ad pristinum
erga socios amorē facta accessio est:
humusque sanguine tincta, fructus
deinceps animorum extulit vberio-
res. Nunc ad LAYNEM redeamus.

Collegijs iterum aucta Societas.

CAP. XII.

Gymnasium Dilingæ inchoarat
Otho Truchsius Cardinalis Au-
gustanus, vt supra demonstratum, au-
toritatem, consiliumq; secutus The-
ologorum insignium Petri Soto, è fa-
milia D. Dominici, & Martini Ola-
uij, (qui post societati adscriptus est)
qui tanquam paries obijceretur, hæ-
reticorum nascenti furori. Verum vt
multa in res humanas incurrunt, ad
paucos Gymnasium recidit: visum
itaque optimum factum Cardinalis
Socios in vacua vocare, Collegiumq;
attribuere, hoc ipso tempore, anni
1563. vt & suos ibi Germanorumque
iuuentutem optimis, & moribus, &
fidei doctrina cum litteris, ac disci-
plinis

1563

plinis informarent. Apud Sarmatas quoque, qui Poloni hodie nominantur, in ipsis Boreæ terris frigore damnatis, Stanislaus Hofius, vir ob singularem sapientiam, eloquentiamque cum pietatis studio coniunctam ex Varmiensi Episcopo Romanæ Ecclesiæ Cardinalis creatus, per hæc tempora Tridentino Concilio nõ solum interfuit, sed & Pij quarti Pontificis nomine præfuit. Is captus LAYNIS & Salmeronis sociorum ingenti studio, ob perspectam Tridentina in Synodo singularem vtriusque doctrinam; dimisso conventu, domum reuersus, in sequenti anno nihil duxit antiquius, quam vt Bransbergæ, (quæ vrbs Prussiæ prouinciæ, Poloniæ Regi addictæ, Varmiensis est diocesis) Collegium socijs institueret: ratus quod erat tuendæ religionis auitæ apud Prussios, necessarium esse piam iuuentutis institutionem. Eo ipso quarto, & sexagesimo anno, Roma socij, tanquam in coloniam Mediolanum profecti, à Carolo Borromeo, innoctissimæ vitæ Cardinali euocari, cõ-

dito

dito Collegio. Ad Diuum Fidelem
 morati primū socij, quod Collegium
 tunc in professorum domum vertit,
 cum Bredanum cœnobium collegæ
 nostri occuparunt, quod Humiliato-
 rum, vt vocant, domicilium olim fu-
 erat: quam quidem familiam non ita
 multo post, vt religiosæ disciplinæ
 minus obseruātem, Pontifex sanctis-
 simus Pius V. ad paucos iam redactā
 aboleuit. Deinde ante diem V. Idus
 Octobris, Parmam item ex vrbe Ro-
 ma missi socij, Octauij Farnesij Ducis
 voluntate, exædificato Collegio, so-
 cijque humaniter habitis: quæ laus,
 & adorea propria pœne ac singula-
 ris Farnesix familiæ semper fuit. An-
 tea, kalend. Octob. in magnam Græ-
 ciam, quæ hodie Calabria est, Cata-
 cense in oppidum Roma itidem pro-
 fecti socij, ex ærario publico educati
 ad obeunda, quæ nuper incolæ as-
 pexerant, societatis officia. Per idem
 tempus, & in ea ipsa Calabria pro-
 uincia Rhegij Collegium cœpit: an-
 tiquum item socijs templum B. Gre-
 gorij peridoneo vrbis loco situm, at-
 tributum,

tributum, idque reipubl. commo-
 cum antea è S. Agathæ vico proximo
 (quem hæretica labes, pestisque in-
 fecerat) deprauatæ ibi opiniones dis-
 seminari cœpissent: quod cõtagium,
 ne latius serperet, subito tollendum
 Magistratus iudicauit. Sicilia tamen
 sociorũ prouinciæ idem attributum
 Collegium, quod Neapoli longius,
 propius verò Messana abesset, freto
 duntaxat interiecto, & phaco; vt à
 Præpositis prouincialibus lustrari,
 obiri que oportune posset. Transeo
 nunc ad Hispaniam. Gadibus, que In-
 sula Boeticæ obiacet, focijs alimeta,
 ædes que assignata, magno cleri stu-
 dio, & insulanorum; qui ceteras pri-
 dem religiosorum hominum fami-
 lias repudiaffent. Missi in eã vineam
 Didacus Lopez, & Gregorius Mata
 sacerdotes: gnauiter vterq; quã con-
 cionando, quã hortando, erudiendo-
 que pueros Catechesim elaborarunt.
 Didacus focijs eodem deductis pri-
 mus cum imperio præfuit, post &
 Mexicanum Indiarum Collegiũ te-
 nens, mortem obiit. In Calaritanum

Sardinie

Sardiniae insulae Collegium Roma
 socij eo ipso anno missi a. d. 12 kalen.
 Octobris, quò primo profectum Pe-
 trum Spirgam Calaritanum supra *lib. 2. c. 6.*
 ostendimus.

LAYNIS morbus, & obitus.

CAP. XIII.

FRactus tandem magnis, varijs-
 que laboribus LAYNES, &
 etate fessus, in morbum grauem, len-
 tumque incidit, recrudescentibus
 malis, quæ tot itineribus, studiorum,
 concionumque pertinaci labore, cu-
 ius sollicitudine administrandæ so-
 cietatis, publicisque negotijs obeun-
 dis, pridem contraxerat. Recreatus
 post meliuscule habere cœperat,
 cum iterum cõcionari, superiorem-
 que locum ascendere tentat: adeò iu-
 uandæ Ecclesiæ Catholicæ desiderio
 flagrabat: vt tanquam gnauum mi-
 litem, mors pugnantemque oppri-
 meret. Inualuit iterum vis mor-
 bi grauior. Inaudierat tum forte
 pro

pro incolumitate sua, vitaque producenda, non domi solum, sed publice etiam vota concepta, supplicationesque ad templa Sanctorum indictas, peregrinationes etiam religionis gratia ab ijs susceptas, qui illius studiosissimi, saluum, superstitemque velent. Indoluit hoc nuncio LAYNES

Phil. 1.

quod dissolui, cum Paulo, corporis vinculis eque custodia abire vehementer optaret: ut quem mortali in vita in speculo tantum, & ænigmate vidisset, facie ad faciem aliquando cerneat, ubi beati æuo fruatur sempiterno. Quare identidem illud usurpabat: *Vt quid ego adhuc terram*

Luc. 13.

occupo? Societati enim se iam inutilem, minusque frugi seruum appellans, alteri locum, qui munus id obiret felicius concedendum. Postquam indies dolores, febremque, sine spe salutis augeri videt, nihilque reliquum factum ad sanandum corpusculum; summam ad hæc curam diligentiamque socios in valetudine sua tuenda adhibuisse, consulendum sibi ratus, ante diem sextum decimum

kalend.

kalend. Februarij de ante actæ vitæ
 erratis puriter confessus, cœlestem
 Angelorū panem viatici nomine fe-
 rio postulans, summa pietate, ac reli-
 gione sumit. Postridie eius diei mis-
 sis socijs societatem Pio I v. Pontif.
 Max. qui eius iam patrociniū, vt di-
 xi, libens, nolensque susceperat vita
 decedēs, diligenter, pieq; cōmendat :
 veniam quoq; ex animo peccatorum
 postulat simul, & Apostolicam bene-
 dictionem. Dein oleo sacro inungi
 voluit, vt illo munitus sacramento
 cum demone postremum luctaretur.
 Hinc immortalitatis spe, æternæque
 beatitudinis desiderio plenus, Deum
 vitæ auctorē precatur, & amice com-
 pellat, fuis etiam vberim lacrymis,
 vt exsulem se tandem aliquando in
 patriam reuocaret. Patientiæ tunc ea
 documenta ægrotus dedit, vt quæ sa-
 nus, valensque vitæ præcepta dedif-
 set, ea ad extremum vsque vitæ diem
 tenuisse satis ostenderit. Seniores so-
 cietatis patres, qui assistere in quoti-
 dianis deliberationibus soliti essent,
 orant atque obsecrant, vt extrema

K

volun-

voluntate, quem ex omni numero vicariam societati operam dare vellet, nominaret. Renuit verò, facturumque se negat, siue modestia, qua virtute enituit, siue quod Ignatium Loyolam idē recusasse meminisset, seu utroque adductus. Rogatus ab iisdem ut societati, sibi que benediceret, tendens in cœlum oculos, & manus, apertrem luminum rogat, ut qui societatis auctor esset, eamque stirpem, & vineam recēs ortam in Ecclesiæ horto plantasset, simul & rigasset, perque terrarum orbem longe, lateque propagasset, idem etiam misericordix bono diuinitus hodierno die benediceret tueretur in aduersis, & proueheret, ad maiora. Hinc sereno vultu ac placido, Crucis signo bene cunctis precatus, Patres, qui assistere de more solerent, sic appellat: *Vobis quoque Patres hanc ipsam societatem commendatam habetote Ambitionem in primis fugiendam censeo, ut & discordiã, animorumque dissensionem: conjunctionis enim ciuilis pestes ea maxi-*

sunt, eruntq; semper. Cauenda deinde nationū inter ipsas dissidia, & secessiōes. idē itaq; omnes, nullo habito in societate gentium diuersarum discrimine, sapiant in Domino. His ferè verbis sui quēque officij admonēs, voce intercepta, respirādīq; vi impedita, silentiū tenuit. Notarunt curiosi ab illo Franciscum Borgiam, qui animam agenti astabat, fixis continenter oculis, adeo spectatum blande, atque hilariter, vt vel ea re societatem illi satis commendasse, muneriq; Præpositi generalis successurum illum augurari videretur. Biduum ferè amissa voce LAYNES iacuit: animo tamen in res diuinas intentus. Hora tandem noctis secunda, decimoquarto kalend. Februarij, anni 1565. vita hac mortali decessit tertio, & quinquagesimo ætatis anno: egregio socijs. dato morum, vitæque innocenter actæ exemplo, quod non mirentur solum, sed & imitētur posterī: Romāis verò ciuib. luctū, suiq; ingens desiderīū reliquit. Memorix proditum, auditumque ex Cardinalib⁹, multis retro annis, quot

Romæ transegerant, præstantis viri nullius perinde mortem dolori vrbi Romæ, atque LAYNIS extitisse: quod vt summopere, dum viue- et, carus, acceptusque omnibus ille esset, sic & mors incredibilẽ omnibus mortitiam attulerit. Alexádrinus etiam Cardinalis, qui è familia D. Domini- ci post ad Pontificatum virtutis via emerfit, accepto de LAYNIS mor- te nuncio, meritò lugendũ, Dei enim Ecclesiam eo die hasta, & scuto orba- tam videri, pleno ore prædicauit. Conditum corpus tunc est in æde an- gusta, veterique Professorum socie- tatis ad sinistram altaris cornu, appo- situmque ad Ignatium Loyolam, qui ad dextrum sepultus iacebat: cum quo coniunctissime vixerat, & magi- stratum regendæ societatis proximè exceperat. Inde superiori tãdem an- no 1594. in nouum Farnesianum tem- plum ad dextrum aræ maximæ latus a Patribus societatis translatus est: v- bi cum Ignatio, & reliquis Præposi- tis generalibus futurę spe resurrecti- onis quiescit.

Exo-

*Exequia, iustaq; LAYNI etiam ab
exteris persoluta.*

CAP. XIV.

Nec Romæ solum funus hono-
rificè elatum, sed ad omnes o-
mnium prouinciarū socios mors per-
tinens flebilis fuit, quod communem
parentem amissum dolerent. nec so-
cios tantū dolor tangebatur, exteri etiā
pro veteri quæ cum illo fuerat neces-
situdine, luxerunt, exequiasque cura-
runt. In his duo ceteris antecellere
visi. Præsul alter, alter verò Marchio.
Otho enim Truchsius Cardinalis, &
Augustanus Episcop. Dilingæ, socijs
attributo Collegio, acceptoque tristi
de LAYNIS morte nuncio, eo se
contulit è vestigio, vt consolationem
socijs præsens afferret: paratæ item
iustaq; persolueret, cum socijs in tri-
clinio domestica frugalique mensa
contentus accubuit. Postridie eius
diei in templo cenotaphiū positum,
non atra, pullaq; veste, sed purpurea
regendum mandauit: quod gratulan-
dum sito, morte obita, prædicaret, qui

K 3 his

his vitæ miserijs liber ad cœlū euo-
lasset; nos contra deplorandos, qui
in hoc exilio versamur existimabat:
nostram quoq; fortem lugēdam, qui
& parentem, & Ecclesiæ propugna-
torem amissemus. Sacris hinc fune-
ralibus ab eo solempni ritu peractis:
surrexit mox orator, qui pro funere
LAYNEM de more laudauit: Verū
quod non omnia, tam angustis horæ
spatijs complexus esset, subiecit Car-
dinalis, duo, & quidem præcipua in
Laynis laudatione prætermissa vide-
ri, quæ silentio præterire, conscius
ipse & familiaris, salua religione nō
posset. In primis Cardinalis digni-
tatem oblatam serio fugisse LAY-
NEM, qua in re deprecanda, sua esset
apud Paulum I V. Pontificem Max.
opera vsus. quo iam fato functo il-
lud accidit memorabile, duodecim
suffragia Cardinalium, ad summum
sacerdotem, nec opinantem, & ab-
sentem LAYNEM tulisse: vocatū ea
gratia se auctore in conclaue, fugaq;
se proripuisse, ne, quod nollet, Ponti-
fex renūciaretur. Deniq; floccifacere
solitum,

solitum, hæreticorum oblatrantium
calumnias, conuitia, & blasphemias,
qua erat animi celsitudine, & Ecclesie
zelo præditus. Alter verò Franciscus
Mendozius, Marchio Almazanius,
(quæ patria LAYNIS fuit) honestan-
dum, & apud suos funus duxit, quod
talem tantumq; ciuē patria amisisset.
Vir erat præstanti iudicio, Philippi
Catholici Regis nomine legatione
annos aliquot apud Cæsarē functus,
& Prætor Nauarræ, Senatusque regij
Ordinum Præses: cenotaphium, &
ille in ditionis suæ æde summa, atq;
adeo in tumulo maiorum suorum ere-
xit: accitis vndiq; sacerdotib⁹, & pijs
viris, non secus, atque si ad illum di-
tio pertineret, quod tali ciue meritò
gloriaretur (Patriam enim ciuis, &
contra ciuem patria illustrare con-
suevit) propterea quod societatem
LAYNES, quam singulari studio,
beneuolentiaque complecteretur,
illustrasset, Tridentinamq; Synodum
præsens ornasset, omnemq; adeo ter-
rarum orbem vitæ innocentia, inge-
nio, doctrinaque impleffet.

*Corporis habitus, ingenium, atque
doctrina.*

CAP. XV.

Corpore mediocri fuit, pallida facie: vultu tamen hilari, & renidenti similis. Naso oblongo, & aquilino. Oculi grandes, clari, & mobiles, corpusculum non robustum, vt athletę, bene tamen compactũ. Pectus amplum, magnus item animus, qui ferè pufillo in corpore existere solet. Ingenium illi viuudum, ingēs, excellens, acre, vehemens, subtile, clarum, & firmũ. Res propositas, quę in dubiũ vocarentur, ciira animi meditationem, notiones sũe apprehẽdere ex tẽpore solitus. Legendi cupiditas, expleri non poterat; quo fiebat, vt libros integros breui in compendium redactos, memorię gratia, optima quęque in aduersaria referẽdo, transcriberet. Sic & artium omniũ liberalium scriptores exhauserat, nihil vt ignoraret, & quod disceret, deesset. Sacrarũ tamen litterarũ lectione potissimũ delectabatur, vt diuinam scripturam

pturam de manu nunquã deponeret, nisi forte rebus gerendis necessario auocaretur. Eos autem processus in studijs facisse, mirabatur omnes, cum & negotijs frequenter interpellaretur, quæ Ecclesiæ Catholicæ, Reipublicæ, & societatis nomine gessit; mutatis plerunque sedibus; & in Xenodochijs nostrorũ more versaretur. Nimirum Deus gratiam diuinitus, sapientiamque infuderat, vt citius, firmiusque disceret, simul & retineret. Itaque ferè comparatum, vt qui libris non proprijs religiosorũ hominum more vtantur, ij & legant omnia, & celerius apprehendant, atque retineant, quã qui domi, in bibliothecas se abeunt, libris confidunt, ignauiamque alunt; eius rei argumentum dedit LAYNES. Patauijenim Collegium sociorum administrans, intra paucos dies, licet concionibus, & confessionibus intentus, Alfonsi Tostati, volumẽ vnum de multis, non euoluit solum, sed & manu sua, via, & ratione adhibita in Epitomẽ redegit. Basenti item in oppido, verno dierum quadragin-

ta ieiunio, quotidiana abſtinentia, publicisq; cōcionibus, Conciliorum tomos omnes attēte euoluit. Sententias plerunque in aduerſaria referre ſolitus, quibus (vt Alfonſo Salmeroni ſodali ſuo reſpondiſſe accepimus) vel axiomata cōtinerentur hæreticis reſellendis: vel ijs, quæ contra obijci poſſent occurreretur: vel deniq; Canones Synodorū illuſtrarentur. Singularis verò doctrinæ ſpecimē dabat & concionando, & cum hæreticis diſputando, cōſultus item ſepenumero de controuerſijs ambiguis: tum verò maxime enituit, vt demonſtrauiſus in Synodo Tridentina. Puer etiā tum incredibili flagrabat ſapiētix ſtudio, quæ cupiditas cum ætate auxit, vt etiam adoleſcens eum à Deo, qui auctor eſt Sapiētix, precibus, Salomonis exemplo, poſtularet. Grandior natu eam adeptus eſt, ingenti eorum, qui illum audirent, potiffimum verò doctorum hominum admiratione. Ingenium eius cū vbique clareſcere, (potiffimum tamen, ſi quid nouum, difficilè, inauditumq; nec ab alijs

ab alijs pertractatum, in controuersiam vocaretur) tum maximè mentis aciem intendere, & quasi excitari videbatur: adedè eleganter, copiosè, atque disertè, quæ inuenisset disponere, eloqui, & acutè diiudicare solitus, vt cum alibi semper hisce artibus differendo, ceteros facillè vinceret, hic se ipse etiam superaret. Neque in Scholarum questionibus duntaxat tractandis valuit LAYNES, sed in rebus etiam gerendis idem acumen adhibuit, iudiciumque attulit: siue cum Pontificibus, Principibus, Magistratibus, de rebus publicis ageret, siue consultando, sententijsque dicendis: præsertim Præpositus cum esset generalis: verum semper à falso discernens, & ad rem, quæ facerent, ostendens; & verum plerumque de rebus iudicium ferens. In deliberationibus verò ita excelluit, vt sententia ab illo, ordine & perspicuè pronuntiata, nullus amplius relictus fuerit dubitandi locus. Perspicuitas item, quæ Rhetorum filijs prima

K 6   dicendi

dicendi virtus est, tanta in LAYNE,
 vt siue cum doctissimis hominib⁹ in
 veri inuestigatione differendo ver-
 saretur; siue ad populum de supe-
 riore loco verbum Dei concionan-
 do explanaret; seu denique cum im-
 perita plebe ageret, adeò dilucidè
 sensa mentis efferre, sententiamque
 dicere consueuerit, vt ab omnibus
 ex æquo intelligeretur: quodque
 perdifficilè semper est habitum, ver-
 borum copia, ac methodo id con-
 sequebatur, vt obscura clarè, abdi-
 ta perspicuè, ignota intelligenter,
 prisca noue, omnia denique venustè
 proferret, oculisque veluti subiecta
 repræsenteret: spinosa etiam, quæ
 in Theologorum scholis, & hæreti-
 corum controuersijs proponi solent,
 sic omnem in partem perspicuè di-
 sputabat, vt ab indoctis etiam intel-
 ligeretur. Obscura, si quæ, vt fit, in
 scriptoribus occurrerent, subito in-
 tellecta, quasi à se excogitata, alijs
 verbis clarius efferebat.

Pro

Præstantium virtutum exempla.

CAP. XVI.

QVanquam vero Dei, naturæque beneficio, bonis hisce artibus præditus L A Y N E S, qui doctrina societatem, ut pietate Ignatius, vehementer illustravit, tamen & precationi, meditationi quæ; pleraque accepta referebat. Oratione enim libenter cum Deo colloquebatur, medias inter negotiorum, quibus assidue distinebatur, molestias. Igitur siue privata, siue publica, siue sua, siue aliena res gereretur, siue adversa, siue secunda inciderent, precibus ad Deum, tanquam portum, sic ab Ignatio edoctus, confugiebat. Ut vero melius oratio absque animi evagatione procederet, se ipse in dies frequenter ad vnguem explorare. Cæteris, si quid deliquissent, ignoscere, sibi nunquam. Simplicitate morum, & candore præditis, & pietati deditis, libentius uti, colloqui, & fidere. Quin & asceticos (sic enim cum Basilio magno appellandos censeo) ad spiritus exercitationem libellos

K 7 libentes

libenter manibus tractare, & legere, styli humilitatem minime fastidire, quod mores potius instruant, quam acutè conclusis argumentis mentem imbuant. His ad vitam moresq; formandos, suo, aliorumque commo-
 ducibus utebatur. Licet verò ingenio esset præstanti iuxta, ac perspicuo, religione tamen, scrupulisq; aliquan-
 diu agitatedus est, quæ mentem sed non ita diu, exercebant.

Cum vitia omnia à puero detestatus esset, tum vero libidinem maximè, corporisque voluptatem, ut malorum escam vitavit. Quo fiebat, ut adhuc puer depravatos & impuros sermones repudiaret. Vixisse ad extremum usque vitæ diem ferunt, Dei benignitate, summa continentia, & integritate. Incesserat forte adolescenti Religio, cum illa in templo recitari verba audisset: si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: ecquæ nam crux, quam gestare iubeat Christus, cæteris esset grauior, venit in meum, coniugium

Matt. 16.

videri

videri: in quo vitæ genere multa in-
 sint acerba, atque incommoda. Ani-
 mum itaque ad vxoriam rem tum ap-
 pulerat: verum cum ætate crescente
 iudicio, puduit illum consilij, seque
 postea irridebat. Corpus Spiritu,
 rectæque rationi ita subiecerat, do-
 mitasque animi perturbationes ha-
 bebat, vt, si quando carnis illecebris
 tentaretur, facilè Dei ope supera-
 ret. Quare quod de Bonauentura
 Alexander Alensis dixisse fertur in
 Adam minime peccasse, idem penè
 de L A Y N E affirmare liceat. Ro-
 mæ viuens concionatus erat, fre-
 quenti corona, admirationeque ho-
 minum cum fornicationis spiritus
 muliebri credo habitu L A Y N E M
 adoritur, vt loco, castitateque de-
 pellat. Muliercula enim, quæ cor-
 pore quæstum faceret solum sine ar-
 bitris procaciter libidinosæque com-
 pellat: amorem quo illum depe-
 riret, detegit, & verecundiæ semel
 fines transgressa, lasciuit, blandi-
 tur, delinimenta adhibet, rogat, ob-
 testatur. Quem non hæc, quamuis
 fortem,

fortem, deiiciant. At ille Deum virginitatis auctorem, matremq; eius in his malis inuocat. Obfirmato dehinc animo impudentiam reprehēdit, obiurgat, pudorem incutit, Deum respicere, mortisq; meminisse iubet. Sic victor è palæstra Deo bene iuuante discessit Petro Ribadeneyræ sacerdoti eadem post narrans, melius tutiusq; fore affirmat, si quis non dissimilis casus incideret, aures digito obturare, locumq; ex templo mutare, castimoniæ suæ diffidendo, ne blandæ illæ Sirenum voces, ad animum penetrantes incautum vulnerarent, vel in posterū, vt fit, foeda simulachra animo casto obijcerent. Hinc nimirū Paulum à cæteris quidem abstinere vitij, fugere verò fornicationem iussisse. Quippe alibi pugnando, & resistendo, hic fuga potissimū victoria paranti. Idem Iosephum, Thomam Aquinatem cæterosq; innumerabiles re ipsa præstitisse. Vincere se ipse solitus, flagellis sæpe verberare, sordida veste, attritaque delectari, quæ tegeret corpus, non ornaret. Inopia

imprimis

imprimis amans, ut loculos, crume-
 nâque nunquam gestarit: nihil unquâ
 obferatum (ne publicam quidem per-
 sonâ sustinens) clausumve habuerit,
 præter schedas arcanorum & officio-
 rum. Cum professorum initio domus
 rerum omnium, & librorum inopia
 laboraret, Collegium frequenter ad-
 iit: rogat utendos libros daret: portat
 ingentia etiam volumina sub alis: co-
 miti tametsi postulanti tradere de-
 trectat, affirmans librorum, qui mul-
 ta in dies doceant, pondus non oneri,
 sed honori esse. Proposui temperan-
 tiæ exempla, nunc fortitudinis, quæ
 in aduersis tolerandis, honorumque
 contemptu enituit, colligam. Excelso
 illo animo res caducas contemnere,
 infraque se ducere, pericula, mortemque
 non metuere. Ulcera, vulneraque tam-
 etsi inhumani spectaculi, curare non
 defugit. Tempestates maritimo itine-
 re, trepidantibus etiam fortibus, ni-
 hil formidauit, summa qua erat ani-
 mi fortitudine præditus. Noctu iter
 faciens per medias prædonum, & hæ-
 reticorum insidias, ut nudus viator
 ambu-

ambu-

ambulabat. Nec minor in acerbis tollerandis constantia, siue pro fide maiorum, ac veritate niteretur; siue hæreticis responderet. Principum minis non terreri; promissis blandisque sermonibus non frangi; multo etiam minus à verò abduci se patiebatur, vt de Gallicis comitijs, & Tridentina synodo diximus. Eandem animi magnitudinem tenuit, cum Præpositus Generalis exortas in Societatem tempestates fortiter sustulit, constanterque superauit. In morbis quoque omnibus eius patientia eluxit; tum verò maximè, cum morti vicinus ad suggestum concionandi gratia ferri se iuberet; affirmans Christi militem in vita otium, ignauiamque, pestes animorum fugere, pugnantem verò & armatū occumbere oportere. Hanc animi celsitudinem Modestia, Humilitasque, verè Christiana virtus, excipiebat. Seipsum itaque probè cognitum habens, pro nihilo ducere, mendicare etiam libenter, stipemque precario petere; edere panis frustra: mendicis;

agro-

ægrotisq; in Xenodochijs ministrare;
 munera, quæ despiciatui alij duceret,
 hilariter obire. Italię prouinciã, cum
 Præpositus administraret, tirones so-
 cietatis, quos Christo ipse lucri fece-
 rat, iter dum facerent, excalceare ve-
 speris solitus, lectumque eisdem ster-
 nere: ipse in sella amictus somnum
 capere. Cum simplicibus, vt ostendi,
 libenter colloqui, lectitareque id ge-
 nus asceticos libellos consuevit.

Ab ambitione vsq; eo alienus fuit,
 vt nihil supra. Decumbens enim sine
 salutis spe; Ignatio recens extincto,
 Vicarius rei ignarus delectus est:
 Post etiam inuitus Præpositus Ge-
 neralis renunciatus. Pridie eius diei
 munus tergiuersando defugere, fla-
 gellis se verberans, plorans, opem-
 que implorans diuinam deprecaba-
 tur prouinciam, plenam quidem ho-
 noris, sed oneris maioris, ac laboris.
 Triennio iam Societate administra-
 ta, reque benè gesta, abdicare se ne-
 quicquam studuit Magistratu, alte-
 ri libentius locum cessurus: Verùm
 euicit tandem Pij Quarti Pontifex
 Max.

Max. auctoritas, ne abdicaret. Extra societatem dignitates quoq; cōstanter repudiavit. Balearium Episcopus dignitate illi cedere cupiebat, Pontificem rogans, ratum id esse vellet, Laynemque sibi, qui dignior eo munere esset, sufficeret. At recusavit ille honorem, imo & Pisanum Archiepiscopatum offerente Etruriæ Duce. Ne Cardinalium se Collegio Paulus I V. qui id serio agebat, adscriberet, quid non egit, dixit, tulit LAYNES? Quin & Pontifex ne crearetur, fuga quasi periculum declinavit, cum iam amplius duodecim Cardinalium suffragia tulisset. Modestia, animique demissio summa, quæ & morum facilitatem illi attulit, quam & gravitas, maturitasque condiebat, ut nescias amorine pluribus, an admirationi fuerit. Ad omnium se ingenia facile aptare, sermonemque prudenter temperare. Cum pietati deditis de rebus sacris, cum eruditis docta colloquia miscere: cum milite de re militari, cum fabris de re fabrilis agere, ut mox tamen de Deo sermo subijceretur.

Quo

Quo artificio plerisque Christo Pauli exemplo, qui omnia omnibus, fa- 1. Cor. 10. ctus est, lucri fecit. Ad hæc omnium facile animos sibi deuinxit, atque retinuit: cum & admirarentur singuli, quasi hisce artibus ætatē traduxisset. Quo fiebat vt & summæ scientiæ opinionem collegerit, & collectam seruarit. Quæ quidem morum facilitas, illius erga alios amorem, vel potius pietatem sic auxerat, vt omnibus ex æquo prodesse, in aduersis præsertim opportune studeret. Cuius rei documentum hoc erit. Florentia Romam proficiscenti, in vico sancti Cassiani cognomento, octo passuum millibus sito, occurrit miles Hispanus, qui è bello Senensi, criminis reus ad suppliciū trahebatur. Agnouit hominem LAYNES, quod olim aures confitenti dedisset: sistere lictores iubet atq; expectare dum Florentiam ad Etruriæ Ducem Tabellarium mittat. Hic reuersus militem liberum abire iubet, maiorum imperijs. Lætus ille & gaudio exiliens gratias agit quod orci fancibus ereptus LAYNIS opera esset,

MOX

mox ab eodem viatici parte dimittitur; reliquã enim Tabellario impenderat. Talis erga externos acerbis in rebus; in domesticos verò maior eius beneuolentia exstitit. Hanc ipsam comitatem seueritate, cum res flagitaret, temperauit: in ijs præsertim hominibus, qui pacem quietemque & fratrum concordiam, disseminatis seditiosis vocibus, turbarent: qui que licet affines essent, non rectè officium facerent: cæteris ut exemplum daret, qui Societatem aliquando essent administraturi. Nationes sine discrimine dum vixit in domino amplexus: externos etiam benignius accepit, quã re, quã verbo, admonens in societate nullum esse gentium nationumque delectum habendum: nihilque interesse, ut Paulus ait, Scythane an Barbarus, Gallusne an Germanus, Lusitanus an Hispanus esset. Tum enim beatam fore Societatis rempublicam. dum omnibus anima una & cor vnum, ut initio nascentis Ecclesiæ, adesset. Blande omnes excipere,

Colos. 3.

Act. 4.

qui

qui vel afflictæ fortuna ad illum con-
 fugerent, vel facti pœnitentia ducti
 de anteaactæ vitæ criminibus confi-
 teri vellent: paterno item amore,
 quomodo & resipiscentes, Deus acci-
 pere olet. Duo potissimum homi-
 num vitia detestari se prædicabat. Al-
 terum eorum qui Simonis Magi labe
 infecti, Christi patrimonium pretio *Act. 5.*
 & emerent & venderent, pauperum
 panem deuorarent, & sanguinem
 haurirent. Hi quoties confessuri de
 peccatis accederent, horrore concu-
 ti affirmabat Alterum hæreticorum
 vitium, qui falsa religionis specie
 atque colore respub. Regnaque pes-
 fundant, vrbes seditionibus euer-
 tunt, pacemque & quietem turbant:
 & quod his detestandum magis à
 vera fidei salutisque via animos ab-
 ducunt, errorumque laqueis, quibus
 seipsi prius induerunt, alios captant.
 Charitatis hæc LAYNIS argumen-
 ta suppetunt. Publicis impeditus ne-
 gotijs, de proximorum nihilomi-
 nus salute satagebat conciones con-
 fessio-

fessionesque assidue tractare, ut im-
 peritum vulgus docendo in viam re-
 duceret. Sæpe etiam corporis imbe-
 cillitate sociorum manibus, morti
 etiam tum vicinus, in suggestu elat-
 tus. Italiam hisce officijs dum lustrat,
 noctes sæpe diebus coniunxit, cibi
 oblitus & somni, aiebat nullas esse
 epularum lautitias, deliciasque cum
 eo spectaculo, quod pijs peccator re-
 sipiscens, erratique poenitens & flens,
 afferre solet, comparandas. Ut enim
 Christi cibus erat æterno parenti ob-
 sequi, sic & hæc vere pios alunt, Deo
 gloriam tribui, coli, atque adorari:
 regnum Christi florere, Dæmonis ve-
 rò extingui. Virginis Deiparæ perstu-
 diosus vixit, sensitque opem non raro.
 Tridentum iterum reuersus, cū febrim
 laboraret quartana, agereturque à Cō-
 cilij Patribus de virginis conceptione,
 sententiam dicturus de eius puri-
 tate, qua omnis culpæ etiam originis
 maculæ expers fuit: præfatus se ob-
 valetudinem tribus dumtaxat verbis
 acturum, locum alijs cessurum: vbi
 dicendo incaluit, tres ipsas horas ex-
 emit,

emit, ut ad extremum validius quàm initio dixisse videretur, quod virgini cuius res agebatur, acceptum retulit: effectumque illo auctore, ut in eam sententiam Patres ierint Sixti IIII Pont. Max. hac ipsa de re decretum esse seruandum.

*Societatem mirificè auxit etiam
Prouincijs.*

CAP. XVII.

HIS rebus ita gestis, efficitur proxime ab Ignatio LAY-
NEM, ut tempore sic & meritis so-
cietatem vehementer ampliasset, con-
firmasset, & vitæ exemplo, re, consilio,
doctrina, administrandique ratione
exornasset, concionibus adhæc & di-
sputationibus Italiam bonæ existima-
tionis odore impleuisse: societatem
denique recens natam in vulgus com-
mendasse. Tridentina in synodo cla-
rum veluti sidus emicuit Inopiæ ve-
rò studijs, & lacrymis ea tum semina
sparsit, quæ nunc cum gaudio postu-
mi socij fructuose colligunt. Certè
Italiae pleraque Collegia origines suas
L hodieque

hodieq; & incrementa LAYNI ac-
 cepta referunt. Apostolicæ Sedis pa-
 trocinium, quo societate adhuc Pon-
 tifices fouent, iuuantq; obnixè meri-
 tis eius debetur, qui Sedis Pontificiæ
 sic vicissim auctoritatem, tanquam
 pro aris, & focus dimicans, ab hæreti-
 corum calumnijs vindicauit. Idem
 Cardinaliũ animos; & Episcoporum
 socijs adiunxit, igitur Ignatius æquus
 rerum æstimator de LAYNE nondũ
 societatem gubernante, sic prædicare
 solitus: nemini mortalium societate
 amplius debituram quàm LAYNI:
 proxime verò Francisco Xauerio: qui
 primus Sociorum in Indiam Euange-
 lium portauit; Post autem Præpositus
 Generalis LAYNES, amplius socie-
 tatem auxit, non domicilijs modo &
 Collegijs, sed & quæ his constant,
 Prouincijs. Italia enim in duas tunc
 diuisa; Cisalpinæ Galliæ, seu Insubrũ,
 & Etruriæ seu Romanæ. In Hispania
 item duplex Prouincia facta: Castel-
 læ veteris & nouæ, quæ Toletani re-
 gni est. Gallia quoq; bipartito diuisa,
 in Franciæ & Aquitaniæ Prouincias:
 Belgicæ

Belgica item in Flandriam, & Rhena-
nam diducta, Germania ab Austriaca
seposita. Duodecim itaq; in vniuer-
sum Ignatius Societati moriens ex se
Prouincias reliquit, quas sic per Sa-
turam recensebo: Lusitanã Castella-
nam, Boeticam, Aragoniam, Italicã,
Neapolitanam, Siculã, Germanicam,
Flandricam, Gallicam, Brasiliam, &
Orientis Indicam. His LAYNES la-
bore partas quinq; adiecit, Toletanã,
Aquitanicam, Rhenanã, & Etruscã,
cui nunc longè lateq; patens Romana
Prouincia (parens & caput reliqua-
rum) adiungitur.

Et hæc quidem de LAYNIS vita
summa fide dicenda comperi: quibus
Alfonsi salmeronij vitam, quod stu-
diorum peregrinationum, atq; labo-
rum fidus illi comes fuerit, co-
ronidis vice appen-
dam.

L 2 LIBER